

Национална стратегија
за дроги на
Република Северна Македонија

2021-2025

со АКЦИСКИ ПЛАН

2021-2023

Министерство за здравство

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ДРОГИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 2021-2025 СО АКЦИСКИ ПЛАН 2021-2023

јули 2021

Министерство за здравство на Република Северна Македонија

Во изработката на Националната Стратегија за Дроги 2021-2025 со Акциски план 2021-2023 учествуваа членови на Меѓуресорската Комисија за опојни дроги и експерти од Работната група формирана од Министерот за здравство која вклучуваше претставници од:

- Министерството за здравство,
- Министерството за внатрешни работи,
- Министерството за финансии_ Царинска управа,
- Министерството за образование и наука,
- Министерството за труд и социјална политика,
- Министерството за надворешни работи,
- Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство,
- Министерството за правда,
- Министерство за локална самоуправа,
- Агенција за млади и спорт,
- Институт за Јавно здравје Скопје,
- Одделение за социјална заштита на Град Скопје,
- Психијатриска болница "Скопје"- Дневен Центар за третман на болести на зависности „Кисела Вода“
- Градска Општа Болница „8ми Септември“ Скопје- Дневен Центар за метадонска терапија,
- ПЗУ Хелио медика-Скопје,
- Здружение Избор Струмица
- Здружение Доверба Скопје,
- Здружение ХОПС-Опции за здрав живот Скопје
- Мрежата на невладини организации активни на полето на дрогата

Лектор: Дејан Василевски

Дизајн и печатење Полиестердеј ДОО Скопје

Тираж 50

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

613.83:005.21(497.7)"2021/2025"
364.692:178.8(497.7)"2021/25"
343.575(497.7)"2021/25"

НАЦИОНАЛНА стратегија за дроги на Република Северна Македонија :
2021-2025 : со Акциски план 2021-2023. - Скопје : ХОПС-опции за здрав живот, 2021. - 38, 36 стр. : граф. прикази, табели ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Содржи и: Акциски план 2021-2023 година за спроведување на националната стратегија за дроги

ISBN 978-608-4701-49-1

а) Дроги -- Стратегија -- Македонија -- 2021-2025

COBISS.MK-ID 55960069

Оваа публикација беше овозможена со финансиска подршка на Глобалниот фонд за борба против ХИВ/СИДА, туберкулоза и маларија во рамките на регионалниот проект „Одржливост на сервисите за клучните популации во регионот на Источна Европа и Централна Азија“ реализиран од Здружение ХОПС - Опции за здрав живот Скопје.

Признание

Голема благодарност упатуваме до сите министерства, институции, здруженија на граѓани и експерти кои учествуваа на состаноците на работната група и кои со својата експертиза и искуства придонеса за изготвување на оваа национална стратегија за дроги и акцискиот план кон истата. Посебна благодарност упатуваме до претседателката на Меѓуресорската комисија за дроги на Република Северна Македонија Лидија Савиќ, ХОПС-Опции за здрав живот Скопје и фацитаторите од Елизабета Марковска Спасеноска и Томислав Гајетановски за целокупната поддршка и помош во текот на целиот процес.

Скопје, Декември 2021

СОДРЖИНА

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	5
ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	6
ВОВЕД	8
1. АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА НА ПОЛЕТО НА ДРОГИТЕ	9
1.1 Општи трендови на меѓународно и национално ниво	8
1.2 Анализа на проблеми и потреби	12
2. ТЕОРИЈА НА ПРОМЕНА	23
3. СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ, ЦЕЛИ, РЕЗУЛТАТИ И МЕРКИ	25
Стратешки приоритет 1: Намалување на побарувачката на дроги	25
Стратешки приоритет 2: Намалување на понудата на дроги	27
Стратешки приоритет 3: Понатамошен развој на капацитетите и унапредување на координацијата и комуникацијата помеѓу надлежните институции согласно добрите практики и стандардите	28
4. ЗАКОНСКА РАМКА И СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА СТРАТЕГИЈАТА	30
5. ИНСТИТУЦИИ, АКТЕРИ И КРАЈНИ КОРИСНИЦИ ВО НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ ЗА ДРОГИ	30
6. КОМУНИКАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД СТРАТЕГИЈАТА СО ЈАВНОСТА	32
7. ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ	32
АКЦИСКИ ПЛАН 2021-2023 ГОДИНА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА ДРОГИ	33

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АВРСМ	Агенција за вработување на Република Северна Македонија
The GPS of Drugs	Употреба на психоактивни супстанции кај општата популација во Република Македонија, Извештај од истражување
ГО	Граѓански организации
ЕМЦДДА (EMCDDA – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)	Европски центар за следење на дроги и зависности од дрога
ЕСПАД (ESPAD – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs)	Европски проект за истражување во училиштата за алкохол и дроги
ИЈЗ	Институт за јавно здравје
КЗ	Кривичен законик
ЛИД	Лица кои инјектираат дрога
ЛКУД	Луѓе кои употребуваат дроги
ЛНУД	Луѓе со нарушување од употреба на дроги
МОН	Министерство за образование и наука
МЗ	Министерство за здравство
МВР	Министерство за внатрешни работи
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НЦПТЗД	Национален центар за превенција и третман на зависност од дроги
НТ	Нелегална трговија
ОАТ	опиоид агонистичка терапија
ОКГ	Организиран криминални групи
ПНШ	Програма за намалување штети
ПАС	Психоактивни супстанции
РСМ	Република Северна Македонија
СЗО	Светска здравствена организација
ОН (UN – United Nations)	Обединети нации
УНОДЦ (UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime)	Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал
ХИВ	Вирус на хумана имунодефициенција
ХОПС – НВО ХОПС	Опции за здрав живот
ЦУ	Царинска управа

Терминологија

Лица со нарушување од употреба на дроги – Терминот е согласно стандардите на СЗО. Тој ќе се користи насекаде во текстот, освен во деловите што се цитирани и каде што оригинално се употребени термини како зависници, зависник, корисник и сл.

За канабис, марихуана и коноп како заеднички термин ќе се користи **канабис**. Притоа, изворната форма на наведените други термини како марихуана или коноп ќе се задржи на оние места каде што се цитираат извештаи и документи.

Граѓански организации се здруженија, фондации, сојузи, како и секој организациски облик на странска организација, како и друга форма на здружување, регистрирани согласно Законот за здруженија и фондации.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Националната стратегија за дроги (во понатамошниот текст Стратегијата за дроги) го опфаќа стратешкиот период 2021-2025 година и се заснова на утврдените приоритети и цели во Европската стратегија за дроги, како и на анализата и дадените препораки од страна на ЕМЦДДА и националните институции надлежни на подрачјето на дрогите. Од анализата на претходната стратегија беше утврдена потреба за понатамошно зајакнување и развој на адекватни пристапи за намалување на побарувачката и понудата на дроги, како и потреба за зајакната координација помеѓу институциите и подобрување на системот на известување. Врз основа на трендовите во користењето дроги помеѓу популацијата и особено помеѓу младите лица беше утврдена потреба за системски пристап во превенцијата преку процесот на образование на сите нивоа. Исто така, потребно е адаптирање на програмите за третман на луѓето со нарушување од употреба на дроги (ЛНУД) согласно спецификите и потребите на тие луѓе, како и препознавање и вклучување на програмите за намалување штети од употреба на дроги во севкупната стратегија за управување со политиките на дроги. Анализата покажа дека е потребно понатамошно кадровско зајакнување во сите институции што работат на намалување на побарувачката и понудата на дроги, како и техничко опремување и акредитација на лаборатории во согласност со современите трендови во областа. Од особена важност е кадровското и техничкото екипирање на Центарот за дроги и засилената координација со цел единствен пристап во управување со политиките на дроги.

Во таа насока, во следниот стратешки период се дефинирани следниве клучни очекувани промени и цели што треба да се постигнат:

ПОДРАЧЈЕ – НАМАЛУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЧКАТА НА ДРОГИ

Очекувана промена: Намалување на бројот на млади лица кои употребуваат дроги, поголем опфат на ЛКУД преку програмите за третман и грижа, ПНШ, ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција, намалување на бројот на ЛКУД и ЛИД, а со тоа и намалување на побарувачката на дроги.

- Стратешка цел 1.1:** Воспоставен ефикасен систем на превенција од дроги во рамките на образованието и здравството согласно добрите практики
- Стратешка цел 1.2:** Квалитетни програми за третман од дроги што ги опфаќаат сите лица според род, возраст и вид на дрога што ја употребуваат
- Стратешка цел 1.3:** Програмите за намалување штети од употреба дроги се подобрени, одржливи и приспособени кон потребите на корисниците
- Стратешка цел 1.4:** Подобрен пристап на корисниците до социјални услуги на локално ниво

ПОДРАЧЈЕ – НАМАЛУВАЊЕ НА ПОНУДАТА НА ДРОГИ

Очекувана промена: Ефикасно и ефективно постапување на судовите, јавните обвинителства и институциите задолжени за намалување на недозволена трговија со дроги што води кон намалување на понудата на дроги.

- Стратешка цел 2.1:** Подобрена примена на законската регулатива од кривичната област што се однесува на санкционирање на сторителите на кривични дела поврзано со недозволена трговија и неовластено производство на дроги
- Стратешка цел 2.2:** Подобрена функционалност на институциите што се задолжени за спречување на недозволена трговија со дрога
- Стратешка цел 2.3:** Подобрени практики на комуникација и размена на информации меѓу институциите

задолжени за спречување на недозволена трговија со дрога

ПОДРАЧЈЕ – ПОНАТАМОШЕН РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА КООРДИНАЦИЈАТА И КОМУНИКАЦИЈАТА ПОМЕЃУ НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ СОГЛАСНО ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ И СТАНДАРДИ

Очекувана промена: Ефикасен одговор на институциите во справување со проблемот на дрогите во РСМ и усогласеност со добрите практики и стандардите во оваа област.

Стратешка цел 3.1: Зајакната функционалност на системот за управување со политиките за дроги

Стратешка цел 3.2: Подобрен квалитет на системот за известување до релевантните национални и меѓународни институции и јавноста

Стратешка цел 3.3: Зголемени финансиски ресурси за спроведување на политиките и програмите за дроги

Во следниот период на Република Северна Македонија (РСМ) ѝ претстои задача за усогласување со добрите практики и стандардите во рамките на очекуваниот почеток на преговорите согласно новата методологија. Во тој процес особена важност е поддршката за спроведување на оваа стратегија од страна на сите надлежни институции, како и консултирање на стратегијата при подготовка на политики и стратешки документи во областите што се блиску поврзани со политиките на дроги.

ВОВЕД

Во периодот септември-декември 2020 година, работната група за подготовка на Стратегијата за дроги спроведе партиципативен процес за изработка на сеопфатен документ. Во подготовката на Стратегијата за дроги, покрај членови на Меѓуресорската комисија за дроги, беа вклучени и претставници на здруженија на граѓани, претставници на ЛКУД, како и претставници на одделни институции од јавниот и приватниот сектор.

Подготовката на Стратегијата за дроги се спроведе преку серија работилници во чишто рамки се изврши анализа на моменталната состојба, анализа на трендовите во Европа, трендовите во Република Северна Македонија, анализа на проблемите и потребите со кои се соочуваат како носителите на политиките за дроги, така и ЛКУД и граѓанските здруженија. Во подготовката на стратегијата се користеше методологијата Теорија на промени во чишто фокус е утврдувањето на реалистични позитивни промени на состојбите на краток и долг рок, а врз основа на утврдени предуслови и претпоставки за потребната поддршка, ресурси и легислативна рамка за спроведување на дефинираните цели и мерки.

Во развивањето на целите и мерките на Стратегијата за дроги како главна насока се користеше Европската стратегија за дроги и Акцискиот план 2021-2025, но исто така и низа национални документи во областа, како што се релевантни извештаи од министерствата и другите вклучени институции, нивни стратегии и програми, како и анализи на различни сегменти што ги покрива стратегијата подготвени од страна на граѓансèките здруженија. Исто така, во планирањето на новиот стратешки период работната група се осврна и на спроведената евалуација на претходната стратегија за дроги 2014-2020 година. Согласно наодите од евалуацијата¹, главниот заклучок од реализацијата на претходната Национална стратегија за дроги е дека таа е делумно реализирана, односно дека најголем дел од активностите предвидени со акциските планови се делумно реализирани. Исто така, еден од поважните заклучоци е недостатокот на поддршка и политичка волја за спроведување на претходната стратегија, како и недоволното консултирање на претходната стратегија во процесите на планирање и имплементација на програмите на институциите. Во рамките на оваа евалуација утврдена е потреба за вклучување на граѓанските организации во планирање и спроведување на стратегијата за дроги, како и вклучување на перспективата на ЛКУД и ЛНУД во процесите на планирање на политиките за дроги. Исто така, спроведена е и анализата на квалитетот на програмите за третман², според кој потребно е унапредување на состојбата по сите утврдени стандарди за квалитет на третман, односно поконкретно унапредување на пристапноста и достапноста на третманот, етичките стандарди, координација помеѓу институциите, заснованост врз научни докази, приспособеност кон потребите на посебни подгрупи, добро клиничко управување со услугите, следење и оцена на политиките.

Националната стратегија за дроги се донесува за да служи како основа за дејствување на органите на државната власт, органите на единиците на локалната самоуправа, установите, здруженијата и верските заедници и религиозни групи, како и други правни и физички лица.

Националната стратегија за дроги се заснова на начелата за заштита на човековите права, за гарантирана безбедност на сите граѓани, за еднакви можности на сите граѓани, за еднаков и рамнотежен пристап на граѓаните, за приспособување на потребите на различни целни групи, за споделена одговорност и координиран пристап и за економичност.

1 Евалуација на Националната стратегија за дроги 2014-2020, Деков В., Цветковиќ И., јуни 2020.

2 Извештај за проценка на минимум стандарди за квалитет на програмите за третман на зависност од дрога во Република Македонија, Игњатова Л., Министерство за здравство 2017.

1. АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА НА ПОЛЕТО НА ДРОГИТЕ

1.1 Општи трендови на меѓународно и национално ниво

Согласно податоците од 2019 година, презентирани во **Европскиот извештај за дроги**³, многу од индикаторите за најчесто користени супстанции сугерираат дека расположливоста на дрогите останува висока. Околу 96 милиони возрасни употребувале нелегални дроги. Улогата на кокаинот во проблематиката со дроги во Европа се зголемува. Бројот и количеството на заплени на кокаин сега се највисоки од кога било порано, со преку 181 тон на запленета дрога во 2018 година. Користењето на крех кокаин, иако сè уште не е многу вообичаено, е пријавувано од сè повеќе земји. Загрижува потенцијалот за зголемено користење хероин и постојани штети од него. Но, бројот на нови лица кои се на третман од хероин паѓа во многу земји. Канабисот е најчеста причина за прием во третман од зависности. Постојните и нови дроги продолжуваат да се произведуваат во Европа, за глобалниот и локалните пазари, со повеќе лаборатории и производни точки детектирани од страна на службите. Постојаната расположливост на МДМА (екстази) со висок потенцијал побаруваат поголема свесност кај ЛКУД. Потребно е подобро разбирање за расположливоста, како на контролираните, така и на помалку вообичаените супстанции и нивното влијание на јавното здравје. Предозираноста со дроги сè повеќе се поврзува со повозрасните корисници. Инјектирањето дроги останува главен канал за инфекциите со хепатит Ц во Европа и затоа пристапот на луѓето кои инјектираат дроги до превенција, тестирање и третман за хепатит Ц е клучно за елиминација на оваа болест. Новите психоактивни супстанции станаа постојан проблем. На крајот на 2019 година, ЕМЦДДА следеше околу 790 нови психоактивни супстанции, од кои 53 беа по првпат пријавени во Европа. Појавата на нови синтетски опиоиди е загрижувачка од аспект на постојано приспособување на пазарот. Големи пазари за канабис, хероин и амфетамини постоеле во Европа уште од 1970 година. Низ времето, и други супстанции се етаблираа на пазарите, вклучувајќи ги МДМА и кокаинот од 1990 година. Европскиот пазар на дроги продолжува да се развива со широк спектар на нови психоактивни супстанции што се појавија во последната декада. Последните промени во пазарот на илегални дроги, поврзани со глобализацијата и новата технологија, вклучуваат иновација во производството на дроги и методите на тргување, воспоставување на нови рути за движење и пораст на виртуелните пазари онлајн. Синцирот на снабдување со дроги е глобално поповрзан и дигитално поддржан, што резултира во пазари на дроги што брзо иновираат и истражуваат нови можности. Во 2019 година се бележат повеќе од милион заплени на нелегални дроги во кои доминира канабисот. Во 2018 година, во ЕУ има процена за нови 966 ХИВ-дијагностицирани кои можат да се поврзат со инјектирањето дроги. Предозирањето е најчеста причина за смрт кај високоризичните корисници на дроги.

Во однос на **трендовите во Република Северна Македонија**, согласно Извештајот на Институтот за јавно здравје (ИЈЗ) за користењето дроги помеѓу општата популација во Република Северна Македонија за 2017 година, можат да се издвојат следниве трендови:

Преваленца на употреба на дроги

На ниво на целата популација 8,9 % употребиле дрога кога било во животот, 6,9 % употребиле дрога барем еднаш во претходната година, додека 4,3 % изјавиле дека употребиле дрога барем еднаш во претходниот месец.

Возраст	Кога било во животот	Претходната година	Претходниот месец
15-24	18,9 %	15,4 %	10,8 %
25-34	14,1 %	10,6 %	6,1 %

3 European Drug Report, достапен на: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf.

35-44	5,5 %	3,3 %	1,8 %
45-54	0,1 %	0,8 %	0,1 %
55-64	0,1 %	0,0 %	0,0 %

Табела бр. 1

Најголема преваленца во употребата на дроги има кај возрасната група од 15 до 24 години по однос на трите критериуми за користење дроги. По однос на употребата на дрога кога било во животот во оваа група се застапени 18,9 %, по однос на употребата во претходната година во оваа група се застапени 15,4 %, додека по однос на употребата на дроги во претходниот месец 10,8 % се застапени во оваа група. Веднаш по оваа група следува групата од 25 до 34 години.

Видови дроги што се употребуваат

Најчесто користена дрога кај популацијата која барем еднаш кога било во животот користела дрога е канабисот, а таа е најчесто користена и кај младата популација на возраст од 15 до 34 години. Кај тие што претходната година употребиле дрога втора најчесто користена дрога е екстази, кај групата што барем еднаш во претходниот месец употребиле дрога, втора најчесто користена дрога е хероинот.

Возраст	Канабис	Екстази	Амфетамин	Кокаин	Хероин	ЛСД
Употреба на дрога кога било во животот						
15-64	8,2 %	1,6 %	1,1 %	1,3 %	1,1 %	0,5 %
15-34	15 %	2,8 %	2,1 %	2,5 %	1,7 %	1 %
Употреба на дрога барем еднаш во претходната година						
15-64	6,6 %	0,8 %	0,6 %	0,9 %	0,8 %	0,3 %
15-34	12,5 %	1,6 %	1,3 %	1,8 %	1,5 %	0,5 %
Употреба на дрога барем еднаш во претходниот месец						
15-64	4,1 %	0,4 %	0,4 %	0,4 %	0,7 %	0,2 %
15-34	8 %	0,8 %	0,8 %	0,9 %	1,3 %	0,3 %

Табела бр. 2

Возраст на прва употреба на дрога

Просечната возраст на општата популација кога по првпат употребила канабис била 17,8 години. Во однос на преостанатите дроги, најниската возраст од 13 и помалку години кога по првпат употребиле дрога се однесува на употреба на кокаин и на екстази, 9,7 % и 8,1 % соодветно.

	≤13	14-15	16-17	18-19	20-21	22-23	24-25	≥ 26
Екстази	8,1 %	32,7 %	28,3 %	16,9 %	9,6 %	0 %	4,5 %	0 %
Амфетамин	1,9 %	7,9 %	24,8 %	51,8 %	9,1 %	4,5 %	0 %	0 %
Кокаин	9,7 %	2,8 %	14,6 %	29,3 %	20 %	10,4 %	8,3 %	4,8 %
Хероин	0 %	3,9 %	11,8 %	42,6 %	20,1 %	4,2 %	3,9 %	13,3 %
ЛСД	0 %	14,4 %	8,5 %	53,6 %	8,7 %	0 %	0 %	14,9 %

Табела бр. 3

Пристап до дрога

Мнозинство испитаници на возраст од 15 до 64 години сметаат дека би било многу тешко и речиси невозможно да пристапат до дрога, додека 33,1 % сметаат дека за нив би било многу лесно или лесно да пристапат до дрога.

Нови супстанции

Преваленцата за употреба на нови супстанции останува релативно ниска на 0,6 %.

Согласно **Извештајот за употребата на алкохол, цигари и дроги кај училишната младина** во Република Северна Македонија од 2015 година, клучните показатели се следните:

Марихуана (канабис)	1999	2008	2015	2019
Употреба на марихуана во животот	4,5 %	5,5 %	5 %	6,1 %
Употреба на марихуана во последните 12 месеци	/	4 %	3,9 %	4,8 %
Употреба на марихуана последните 30 дена	1,3 %	2,2 %	2,2 %	2,7 %

Табела бр. 4

Употребата на марихуаната како животна преваленца кај младата популација бележи незначителни промени согласно податоците и од претходните истражувања, односно 4,5 % во 1999 година, 5,5 % во 2008 г., 5 % во 2015 г. и мало покачување на 6,1 % во 2019 година. Во однос на употребата на марихуаната во последните 30 дена, и тука трендот останува релативно стабилен со 1,3 % регистрирани во 1999 година, по 2,2 % во 2008 и 2015 г. и мало покачување од 2,7 % во 2019 година.

Други психоактивни супстанции (употреба кога било во животот)	2015	2019
Употреба на екстази	2,1 %	1,1 %
Употреба на инхаланти во животот	1,9 %	1,9 %
Употреба на амфетамин	1,4 %	0,6 %
Употреба на кокаин	1,5 %	0,9 %
Употреба на крек	0,9 %	0,2 %
Употреба на хероин	0,9 %	0,5 %
Употреба на магични печурки	0,6 %	0,5 %
Употреба на ГХБ	0,7 %	0,2 %
Употреба на анаболични стероиди	0,6 %	0,6 %
Употреба на дроги што се користат со шприц	0,8 %	0,5 %
Употреба на аналгетици за да бидеш „хај“	4,2 %	2,0 %
Употреба на алкохол и аналгетици истовремено	2,8 %	1,6 %

Табела бр. 5

Согласно податоците од истражувањето во 2019 година, процентот на ученици кои користеле други видови дроги во текот на животот се движат од 0,5 % за магични печурки, 0,6 % за анаболични стероиди, 0,8 % за ЛСД и 0,5 % за хероин. Ако се споредат резултатите од ова истражување ЕСПАД со резултатите од претходните истражувања, употребата на хероинот и ЛСД е во благ пад, а анаболичките стероиди во стагнација. Пораст се бележи кај употребата на

кокаин во периодот од 2008 до 2015 година (0,9 % во 2008 и 1,5 % во 2015 година), додека во 2019 година повторно има пад кај употребата на кокаинот на 0,9 %. Во 2019 година, 2,2 % од учениците одговориле дека користеле нови супстанции што го имитираат ефектот на илегалните дроги, што бележи пад во однос на 2015 година, кога 3,7 % од учениците пријавиле дека користеле нови супстанции.

1.2 Анализа на проблеми и потреби

Област: Побарувачка на дроги

Превенција на употребата на дроги: Превенцијата на употребата на дроги во рамките на системот на здравствена заштита се одвива главно преку дејноста професионалци лекари од здравствените установи што повремено според одреден план вршат предавања и едукации на овие теми во основните и средните училишта. Може да се каже дека проблемот на систематска едукација не само на младите туку и понатаму на наставниот кадар е присутен одамна, а и во претходната стратегија останува нереализиран токму овој дел на превенција во рамките на образованието. Иако постојат изолирани, но континуирани и засега постојани активности на едукација што ги спроведуваат граѓанските организации од оваа област или младинските организации, тие се недоволни и не го опфаќаат целокупниот образовен систем. Преку оваа стратегија потребна е засилена политика на едукација со цел младите да не употребуваат дроги и да се определат за здрави животни стилови. Во таа насока треба да се развијат соодветни програми преку МОН и да се соработува и со младински здруженија, совети на родители и други организации на национално и на локално ниво.

Вклучувањето содржини од областа на штетите од употреба на дроги во едукативните програми за основно и за средно образование се спроведува исто така несистематски преку опфаќање на дел од овие содржини на класен час или во рамките на предметот животни вештини. Голем дел од постојните содржини се стигматизирачки, дискриминирачки и поттикнуваат предрасуди.

Новиот Закон за основно образование во чијшто фокус е социјалната инклузија, како и очекуваното донесување на нов закон за средно образование, претставува одлична основа за транспонирање и вклучување содржини и методи за едукација соодветни на возраста на децата. Сеопфатната стратегија за образование 2018-2025 не предвидува конкретни мерки во оваа насока, додека, пак, во Националната стратегија за млади во рамките на областа Здравје, цел 1: Да се намали ризичното однесување (поврзано со СРЗ, употреба на тутун, алкохол и ПАС) и насилство кај младите во Македонија на возраст од 15 до 25 години до 2025 година, предвидени се мерки преку кои би се работело на едукација на младите со цел намалување на штетните последици. Содржини од оваа област се застапени на медицинските факултети, но тие не се доволни. Исто така, вакви содржини потребно е да се вклучат на Педагошкиот факултет и на другите наставни факултети.

Третман на зависност од дроги: Согласно процената направена во 2010 година од страна на Институтот за јавно здравје за бројот на лица кои инјектираат дрога (ЛИД) во Република Македонија, добиена е проценета бројка од 10.200 лица кои инјектираат дрога во земјата од кои 2.705 се во Скопје. Преваленцата на хепатит Ц во оваа популација е многу висока и изнесува 70,1%⁴. Оттогаш, па наваму се намалува бројката на ЛИД. Според процената направена во 2017 година, бројот на лица кои инјектираат дроги е значително опаднат на 6.756, а преваленца на хепатит Ц кај проценетата популација е 72,9%⁵. Според Националната контактна точка, бројот на проблематични корисници на дрога, главно корисници кои инјектираат опијати, во земјата е околу 8.000, што одговара на стапка од 1,5 на 1.000 жители на возраст од 15 до 64 години.⁶

4 Report from the bio behavioural survey and assessment of population size of injecting drug users in Macedonia, 2010. Skopje, Mikik V. et al., Institute of Public Health of the Republic of Macedonia.

5 Извештај од бихевиоралното истражување и проценка на бројноста на лица кои инјектираат дрога во Република Македонија, Микиќ В. и други, Институт за јавно здравје, 2017.

6 EMCDDA. Country Overview: The former Yugoslav Republic of Macedonia, 2013. <http://www.emcdda.europa.eu/publications/country-overviews/mk>, accessed 30 October 2015.

Сервисите за третман на зависност од дроги главно се дизајнирани за лекување на опијатна зависност во вонболнички услови, а почетокот на лекувањето со метадон датира од 1979/80 година, во рамките на Психијатриска болница – Скопје. Третманот на лицата зависни од дроги е расположлив во рамките на националната мрежа во здравствените установи. Третманот се спроведува во психијатриските болници во Скопје, Демир Хисар и Негорци, Универзитетска клиника за токсикологија и ургентна медицина во Скопје и службите за превенција и третман на зависност од дроги што функционираат во рамките на болниците во Тетово, Куманово, Струмица, Штип, Гевгелија, Охрид, Битола, Велес, Кавадарци, ГОБ „Осми септември“ – Скопје, КПУ Идризово – Скопје и КПУ Затвор – Битола. Системот на лекување вклучува амбулантско, дневнболничко и болничко лекување, а се применува детоксикација или многу повеќе опиоид агонистички третман (ОАТ). Најголемиот дел од ЛКУД кои се лекуваат се на дневнболнички третман, каде што се нуди третман со ОАТ, психосоцијални интервенции, индивидуално или групно советување и социјална терапија и психотерапија.

Во главниот град Скопје од 2008 година има четири приватни психијатриски ординации што лекуваат ЛНУД со детоксикација или одржување со ОАТ, како и со антагонисти. Клиниката за токсикологија и ургентна медицина почна со лекување, главно одржување со бупренорфин, од 2009 година. Лекувањето со метадон е достапно во двата затвора во Скопје и во Битола, а во другите затвори преку сервисите во градот каде што се наоѓа затворот, исклучок од ова е затворот во Куманово и затворот во Прилеп. Долготраен третман за одржување апстиненција од дрога, рехабилитација и социјална реинтеграција, се спроведува во терапевската комуна „Покров“ во Струмица. Лицата со двојна дијагноза, за кои е потребно болничко лекување, се хоспитализираат на машкото и на женското одделение за виолентни болни во Психијатриската болница – Скопје или на психијатриските одделенија во специјалните, општите и клиничките болници во другите градови во земјата.

Покриеноста на проблематични корисници на дрога во програмите за третман изнесува околу 18,5 %, доколку се земе предвид дека во земјата се лекуваат околу 1.600 пациенти⁷ со метадон во јавни, приватни и затворски установи и околу 260 пациенти со бупренорфин. Лекот бупренорфин е воведен од 2009 година, додека од 2015 година, лекот е достапен и во Националниот центар за превенција и третман на зависност од дроги (НЦПТЗД), во кој се лекуваат најголем број пациенти со дијагноза Синдром на зависност од опијати. Од 2020 година лекот е достапен во сите градови во земјата. Во затворите бупренорфинот е потешко достапен и пристапен. Исто така, нема вработен медицински кадар во затворите, туку доаѓаат лекари од здравствените домови, што како решение понатаму треба да се менува. Од неодамна, на УК Токсикологија се издава бупренорфин само на мал број штитеници од КПУ „Идризово“ и Затвор „Скопје“, кои пред влегување во затвор биле на третман на клиниката или исклучително на екстремно мал број лица од затворот (само со лични заложби од страна на вработени или семејства). Лекувањето на хепатит Ц не е достапно за лицата лишени од слобода.

Средствата што се одвојуваат за Програмата за лекување болести од зависности во рамките на МЗ за периодот 2017-2021 се прикажани во табелата бр. 6, а искористеноста на средствата е 100 % заклучно со 2020 година.

Година	Буџет на Програмата за лекување зависности при МЗ
2017	72.000.000 МКД
2018	79.000.000 МКД
2019	79.000.000 МКД
2020 (ребаланс)	80.500.000 МКД
2021	84.500.000 МКД

Табела бр. 6 (извор www.zdravstvo.gov.mk)

Благодарение на програмите за третман на почетокот само со примена на метадон, а подоцна и на програмите за НШ и примената на бупренорфинот, земјата немаше ниту едно заболено лице кое користи дрога многу години

⁷ Податоци од Министерството за здравство, статус декември 2020 година.

и сè уште има ниска преваленца на ХИВ/СИДА⁸ благодарение на сите овие програми, како и на пристапност до АРТ. Во последниве десет години, во Македонија се евидентирани само два нови случаи на ХИВ, заразени преку инјектирање дроги.

Одржувањето со метадон ја намалува употребата на илегални опијати, ризичното однесување за ХИВ и криминалот.⁹ Исто така, програмите со ОАТ го намалуваат ризикот од предозирање и ја редуцираат смртноста од предозирање, смртноста од СИДА и го подобруваат квалитетот на живот.¹⁰ Лицата кои употребуваат дрога (со инјектирање, но и оние што не инјектираат) се под поголем ризик за инфекција со ХИВ заради ризично однесување од небезбеден секс, па затоа лекувањето на нарушувањата предизвикани од употреба на дрога превенираат ризик од ХИВ/СИДА и кај лицата кои не инјектираат.¹¹

Програмите со ОАТ (метадон и бупренорфин) штедат пари во правосудниот систем, намалувајќи го секундарниот криминал предизвикан од употребата на илегални дроги, ја намалуваат затворската популација, го подобруваат индивидуалното и јавното здравје со што штедат пари во здравствениот систем, а обезбедуваат и помирна и побезбедна заедница, односно подобар квалитет на живот на индивидуално и на општествено ниво. Клучниот проблем констатиран во однос на програмите за третман на зависности од дроги е нивната неприспособност кон променливите потреби на ЛНУД и промените во контекстот. На пазарот се појавуваат различни видови дроги, различни групи од населението кои се со специфични потреби стануваат ЛНУД, а локалните програми за третман не ги рефлектираат ваквите специфики. Исто така, севкупниот квалитет на програмите треба да се подобри имајќи ги предвид меѓународните стандарди за квалитет на програмите што ги регулираат протоколите за лекување, видовите лекови што се користат, прием на терапијата, рехабилитација и сл.

Во рамките на сегашните програми не постои сензитивност во моделите на третман во однос на родовата припадност на ЛНУД, ниту, пак, во однос на возраста. Податоците покажуваат дека се намалува долната граница на возраст кај ЛНУД, а од друга страна не постојат пристапи што би ги зеле предвид карактеристиките на децата кои употребуваат дроги или имаат нарушувања од употреба на дроги. Третманот на деца сè уште е сериозен предизвик за земјата, нема специфични програми за млади во здравствените институции. Исто така, сè повеќе се сретнуваат стари лица кои употребуваат дроги. Групата старее, но се јавуваат и по првпат нови лица кои употребуваат опијати.

Во ситуација на пандемија со КОВИД-19, програмите за третман се обидоа максимално да се приспособат на потребите и да обезбедат достапен третман за лицата. Сепак, останува потребата за засилена нефизичка поддршка на ЛНУД, на пример отворање линии за советување и третман. Дополнително, постојната психосоцијална поддршка што се нуди на ЛНУД не ги зема предвид потребите во одредени кризни ситуации, на пример пандемии, ситуации на бездомништво, кризни состојби во семејството.

Постојат многубројни административни тешкотии, како за ЛНУД, така и за стручниот кадар кој работи во центрите за зависност и во медицинските установи што укажуваат поддршка на ЛНУД. Паралелно лекување со супститут во две институции, централизирана дистрибуција на лекот налоксон, недостаток на ефективна комуникација со другите здравствени институции при постоење на соматски и психијатриски коморбидитети, како и проблеми со обезбедување метадон за хоспитализирано лице кое не е на третман, се само дел од проблемите што произлегуваат од разни административни бариери и пречки што треба да се решаваат во следниот стратешки период. Исто така, постои потреба од стручно усовршување на стручниот кадар во областа на лекување

8 Report on the bio behavioural study and population size estimates of people who inject drugs in Skopje, Republic of Macedonia, 2017; <http://iph.mk/wp-content/uploads/2019/03/RDS-LID-2018.pdf>.

9 Marsch L. A. The efficacy of methadone maintenance interventions in reducing illicit opiate use, HIV risk behavior and criminality: a meta-analysis. *Addiction*. 1998 Apr; 93(4): 515-32. doi: 10.1046/j.1360-0443.1998.9345157.x. PMID: 9684390.

10 Marta Torrens, Francina Fonseca, Claudio Castillo & Antonia Domingo-Salvany. Methadone maintenance treatment in Spain: the success of a harm reduction approach *Bulletin of the World Health Organization* 2013; 91: 136-141. doi: 10.2471/BLT.12.111054.

11 <https://www.drugabuse.gov/publications/research-reports/hiv/aids/letter-director>

зависности, како и континуирана едукација со цел да одговори на потребите на крајните корисници и новите трендови во третманот.

Производство и промет на канабис за медицински цели: Согласно предлог-законот за опојни дроги и супстанции дозволено е одгледување канабис, како и производство на семе и саден материјал на канабис за медицински и/или научни цели. Канабис за медицински цели се сите надземни свежи или суви делови на растението, вклучително и семето. Одгледување канабис е дозволено само на правни лица кои имаат одобрение за одгледување канабис издадено од Агенцијата за контрола на одгледувањето и производство на канабис и производи од канабис за медицински и научни цели, по претходно добиена согласност од Владата на Република Северна Македонија. Сувата маса во форма на цвет добиена од исушеното растение канабис даден е предлог да се извезува од одгледувачите на канабис. Правните лица се должни да уплатуваат средства од нивната годишна добивка на соодветна сметка, средства што се приход на Буџетот на Република Северна Македонија. За користење на овие средства, Владата на Република Северна Македонија носи посебна програма.

Секој граѓанин има право на здравствена заштита, како и право на унапредување на сопственото здравје. Од тие причини, изборот за користење препарати и/или лекови од канабис е можноста што му е дадена на секоја пациент што од страна на неговиот лекар не смее да му се одземе. Правото на релевантна медицинска информација, како и правото на избор дали пациентот ќе се лекува само со конвенционални лекови (медицина, базирани на докази) или ќе прифати и лекување со канабис, доколку примената на канабис е индицирана за конкретното заболување е право загарантирано со Уставот на Република Северна Македонија.

Имајќи ги предвид економските придобивки од одгледувањето канабис, како што е очекуван прилив од извоз на канабис, нови работни места за луѓето кои би работеле во производствените капацитети, се чини оправдано еден дел од приходот од процентот што го уплатуваат правните лица да биде наменет за имплементација на приоритети и активности во Националната стратегија. Во таа насока, потребно е заеднички пристап и застапување со цел дел од средствата да се наменат кон имплементација на стратегијата.

Намалување штети од употреба на дроги: Според Европскиот центар за мониторинг на дрогите и зависностите од дроги, намалувањето штети се дефинира како збир од активности, програми и политики насочени кон намалување на здравствените, социјалните и економските последици од употребата на дроги на индивидуално, на локално и на национално ниво.

Во 1996 година, во Република Македонија е отворена првата програма за намалување штети (со размена на прибор за инјектирање) и ХИВ-превенција меѓу ЛКУД. Со поддршката на Глобалниот фонд, од 2004 година се отворија вкупно 17 вакви програми во 14 градови. Благодарение на овие програми и програмите за одржување со супститут, во последниве десет години, во Македонија се евидентирани само два нови случаи на ХИВ, заразени преку инјектирање дроги.

Денес се активни 15 програми за намалување штети (ПНШ) од употреба на дроги во 13 градови: Скопје, Куманово, Штип, Струмица, Гевгелија, Кавадарци, Велес, Прилеп, Битола, Охрид, Струга, Кичево и Гостивар. Во овие програми, на терен и во центрите, ЛКУД добиваат широк спектар услуги со кои им се овозможува едноставен пристап до здравствена и социјална заштита, правна помош, како и вклучување во општествениот живот на ЛКУД и членовите на нивните семејства. Во затворите не постојат ПНШ, при што е потребна понатамошна консултација со Управата за извршување санкции, а во однос на аспектите на здравствена заштита и употребата на дроги.

Постојните меѓународни студии покажуваат дека стапката на ХИВ во градовите каде што постојат вакви програми се намалува за 18,6 % годишно, додека во спротивен случај се зголемува за 8,1 % годишно.¹² Освен превенцијата на ХИВ, овие програми доведуваат и до: подобрен, односно олеснет пристап до здравствена и социјална грижа, како и до третман за зависности, превенција на други крвно и сексуално преносливи инфекции, намалување на

¹² WHO, Effectiveness of sterile needles and syringe programming in reducing HIV/AIDS among injecting drug users, WHO 2004.

бактериски инфекции, намалување на ризично однесување^{13, 14} итн.

Постои значајна евиденција дека програмите за намалување штети (размена на стерилен прибор за инјектирање) и програмите за одржување со супститут се поефикасни ако постојат во рамките на една заедница. Повеќе студии покажуваат дека комбинацијата на овие две програми ја зголемува ефикасноста во намалувањето на инциденцата на ХИВ и на хепатит Ц, односно дека нивната ефикасност е значително помала кога постои само една од овие програми.¹⁵

За уште поголема ефикасност на овие програми потребно е да се овозможи отворање соби за инјектирање со што во голема мерка ќе се намалат смртните случаи како резултат од предозирање.

Во табела бр. 7 дадени се показатели за опфатот на ЛИД преку ПНШ во периодот 2018-2019.

Опфат	2018	2019
Опфатени вкупно ЛИД преку ПНШ	4.450	4.167
Опфатени нови ЛИД преку ПНШ	555	443
Поделени вкупно игли на ЛИД	676.922	728.952
Поделени вкупно шприцеви на ЛИД	417.010	442.678
Поделени вкупно кондоми на ЛИД	93.008	70.451
Поделени вкупно ИЕК-материјали на ЛИД	43.391	36.049
Поделени вкупно лубриканти на ЛИД	12.539	24.295
Вкупно испорачани медицински услуги и информации	42.981	42.865
Вкупно испорачани социјални услуги	18.063	17.497
Вкупно испорачани правни услуги	456	455
Вкупно испорачани психолошки услуги	988	1.014
Вкупно испорачани ХИВ-тестирања	/	255
Вкупно испорачани услуги во дневен центар	/	37.313
Вкупно разни други услуги дадени на терен	42.528	5.608

Табела бр. 7

Почнувајќи од 2018 година, ПНШ од употреба на дроги се финансирани од Министерството за здравство преку годишната програма за заштита на населението од ХИВ/СИДА. Сепак, овие средства во износ од 21.670.000 денари што ги добиваат граѓанските организации не се доволни ниту за минималниот пакет услуги што тие ги даваат на ЛКУД и на нивните семејства. Со тие финансиски средства не постои можност за услуги од психолог, од правен советник, за едукативни настани, печатење брошури, набавка на медицински материјали итн. Тоа влијае на вкупниот опфат на клиенти, како и на достапноста на услугите. Исто така, како резултат на недостатокот на финансии овие програми не успеваат да ги приспособат програмските активности на потребите, односно се соочуваат со кусок на средства за ангажирање персонал и други капацитети што оневозможува да се подобри програмскиот одговор кон корисниците. Со тоа финансиската одржливост на програмите е доведена во прашање.

Отежнат пристап на ЛКУД, стигма и дискриминација: Стигмата и дискриминацијата кон ЛКУД се присутни на сите

¹³ EMCDDA, Harm reduction, evidence impacts and challenges. EMCDDA 2010.

¹⁴ Van Den Berg et al. Full participation in Harm reduction programmes is associated with decreased risk for HIV and hepatitis c virus: evidence from the Amsterdam cohort studies among drug users. Addiction 102. P 1454-1462, 2007.

¹⁵ Van Den Berg et al. Full participation in Harm reduction programmes is associated with decreased risk for HIV and hepatitis c virus: evidence from the Amsterdam cohort studies among drug users. Addiction 102. P 1454-1462, 2007.

нивоа во општеството. Студиите покажуваат дека лицата кои користат супстанции се повеќе стигматизирани од колку некои други групи, а употребата на дроги се смета многу повеќе како морална грешка отколку здравствена состојба.¹⁶ Освен изложеноста на стигма и дискриминирањето од страна на околината во која живеат, овие луѓе се изложени на стигма и дискриминација и во институциите што треба да им помагаат како во процесите на третман на зависност, така и во остварување на пристапот до правда. Оттука се наметнува и потребата да се спроведува едукација и сензитивизација особено на вработените во институциите што работат на фронтални позиции кога станува збор за прием, прифаќање, помош и понатамошен третман на ЛКУД. Стигмата и дискриминацијата исто така се присутни и кон семејствата на ЛКУД и лицата во нивната непосредна околина. Најголем дел од вработените во НЦПТЗД се сензибилизирани и не се соочуваат со проблеми на стигма или дискриминација, што секако не е случај и надвор од институцијата, особено во здравствениот сектор.¹⁷ Во Република Северна Македонија е донесен Закон за заштита од дискриминација што е од особено значење за остварување на правата на лицата кои се зависници и кои постојано се соочуваат со дискриминација.

Социјални услуги, рехабилитација, ресоцијализација и реинтеграција на ЛКУД: Согласно Законот за социјална заштита, Министерството за труд и социјална политика (МТСП) ги утврдува поимите „лиценцирани даватели на социјални услуги“ кои се даватели на услуги кои ги исполнуваат нормативите и стандардите за давање услуги и се стекнале со дозвола за вршење работи во социјалната заштита, како и овластени даватели на услуги кои се лиценцирани даватели на услуги кои склучиле управен договор со МТСП, односно општините, градот Скопје и општините во градот Скопје и даваат услуги по донесено решение на Центарот за социјална работа. И покрај оваа законска можност, евидентно е дека системот на давање на социјални услуги на локално ниво сè уште не е развиен, а постои и потреба за градење на капацитетите кај потенцијалните даватели на социјални услуги (како што се граѓанските организации) со цел да се оспособат и да се лиценцираат за давање на вакви услуги. Локалните самоуправи се исто така незаинтересирани да ги развиваат социјалните услуги на локално ниво.

Во Скопје има еден дневен центар за ресоцијализација раководен од здружението ХОПС со поддршка на Град Скопје и други донатори. Во однос на ресоцијализацијата и рехабилитацијата на лицата, социјалната установа „Покров“ во Струмица нуди психосоцијална програма за третман, ресоцијализација и реинтеграција на луѓето кои имаат проблем со зависност од дрога, алкохол и коцка, и членовите на нивните семејства, со финансиски надоместок од страна на корисниците. МТСП обезбедува услуга за сместување на 30 лица кои имаат проблем со зависности и други маргинализирани лица кои имаат потреба од спроведување третман и рехабилитација, работно-окупациска терапија, поддршка за стекнување на работни вештини, реинтеграција и самостојно живеење. Во фазата на реинтеграција се овозможува вработување на веќе закрепнатите клиенти во социјалната установа, преку социјалната економија што ја развива заедницата.

ЛКУД и поранешни ЛКУД се соочуваат со пречки при барањето можности за вработување. Тие не располагаат со вештини што ќе овозможат нивно вклучување на пазарот на трудот. Преку активните мерки за вработување на МТСП и АВРСМ се нудат можности за вработување на лица од маргинализираните заедници преку стимулации и бенефиции, како за работодавците, така и за лицата баратели на работа кои исто така имаат можност да посетуваат и обуки за квалификација.

16 <https://www.recoveryanswers.org/research-post/substance-use-is-more-stigmatized-than-both-smoking-obesity/>

17 СЗО-канцеларија, Скопје. Извештај за истражување на јавното мислење во врска со правата и стигмата поврзана со ризични групи и ХИВ/СИДА во Скопје, Прилеп и Велес. Август 2016, Скопје.

Област: Понуда на дроги

Недозволена трговија со дроги и нејзини карактеристики: Република Северна Македонија се јавува како транзитна земја и дел од Балканската рута за транспорт на дрогата кон Западна Европа. Полициските служби во Македонија се надлежни за откривање, докажување и разјаснување на криминалот поврзан со дрогата, вклучувајќи го нарко-криминалот на локално и на национално ниво, а со помош на соработката со другите држави или меѓународни организации и на глобално ниво. Истовремено, полициските службеници се надлежни и за одржување на јавниот ред и мир, па оттука произлегува дека имаат надлежност да постапуваат и во случаи на прекршување на јавниот ред и мир од страна на ЛКУД кои употребуваат дрога на јавни места и за овој вид прекршок се надлежни да изрекуваат прекршочни санкции и одземање на затекнатата дрога. Според тоа, надлежностите на полицијата во нашата држава произлегуваат од Законот за внатрешни работи, Законот за полиција и Законот за прекршоците против јавниот ред и мир.¹⁸

Според Процената за закани од сериозен организиран криминал изработена од Министерството за внатрешни работи, „недозволената трговија со дрога (НТ) е еден од најпрофитабилните криминални активности во кои се вклучени најголем број од организираните криминални групи (ОКГ). Во нелегалната трговија со хероин се вклучени ОКГ кои организираат меѓународни транспорти наменети за западноевропските држави, од кои мали количества завршуваат на домашниот нарко-пазар. Потеклото на хероинот е од Турција, кој во Македонија влегува преку Грција и Бугарија, делумно се складира за понатамошен транспорт или транзитира кон Косово и Србија до крајната дестинација. Кокаинот е застапен во мали количества на нарко-пазарот во Македонија, поради високата цена и малата побарувачка на овој вид дрога. Во Македонија, кокаинот доаѓа од пристаништата во регионот, што се транзитните точки на веќе воспоставените транспортни рути на кокаин. Нелегалната трговија со кокаин, вообичаено е споредна криминална активност на ОКГ, кои ги користат истите модули, рути и ресурси што се веќе воспоставени за другите видови дроги. Во изминатиот период, нелегалната трговија со марихуана бележи експанзија, сè до намалувањето на производството во Република Албанија, како главен снабдувач на пазарот. По намалувањето на производството на марихуана во Албанија се намалува понудата, што резултираше со зголемена цена на пазарот. Најголемите количества марихуана што се внесуваат од Албанија се наменети за транспорт до државите на Европската унија, а одреден дел завршуваат на домашниот пазар. Со намалената понуда на марихуана произведена во Албанија се интензивира производството на марихуана во Македонија. Синтетичките дроги на локалниот пазар првенствено доаѓаат од соседните држави во регионот и се внесуваат во помали количества. Постои нагорен тренд на популарноста на синтетичките дроги на нарко-пазарот, особено на екстазите, поради ниската цена споредено со цените на другите видови дроги што се во пораст. Нелегалната трговија со синтетички дроги е споредна криминална активност на ОКГ, кои имаат веќе воспоставени методи на трговија со дрога. Покрај екстазите како најзастапени, на нарко-пазарот се јавуваат и нови видови синтетички дроги, а има и обиди за домашно производство“.¹⁹

Недоволен информатичко-технолошки развој и опременост на службите за борба против трговијата со дрога:

Во извештајот за спроведената проценка од МВР се вели дека „од почетокот на 2014 година во Министерството за внатрешни работи почна имплементација на криминалистичко-разузнавачкиот процес, односно полициско работење водено од разузнавање, што подразбира воведување на голем број стандардни оперативни процедури со цел стандардизација на полициското работење со она на земјите-членки на ЕУ. Воведувањето на националниот разузнавачки модел нужно наметна и реорганизација на Бирото за јавна безбедност, со што функцијата на аналитичките служби во Бирото значително се промени и на постојната аналитичка функција, ориентирана, пред сè, на статистика, ѝ се додаде и разузнавачката функција, што се извршува преку создавање на посебни

18 Стручна статија „Временото откривање на трговијата со дроги од страна на полициските служби –императив за превенирање на зависноста од дроги“, д-р Софка Хаџиевска, достапно на: <file:///C:/Users/bmspa/Documents/HOPS%20strategija%20za%20drogi/Docs/Sofka%20Hadzievska.pdf>.

19 <https://www.recoveryanswers.org/research-post/substance-use-is-more-stigmatized-than-both-smoking-obesity/>

работни места – инспектори за разузнавање кои се задолжени за правилно и насочено собирање, проценување и споделување на разузнавачките информации собрани од страна на сите полициски службеници во рамките на Бирото. Но, доделувањето на оваа значајна функција не беше поддржано со соодветен информатички развој и соодветна техничка опременост, па во моментот аналитичките служби ни оддалеку не ги задоволуваат стандардите што се бараат од една современа криминалистичко-разузнавачка единица, иако постои национална криминалистичко-разузнавачка база на податоци што претставува интегриран информациски систем што овозможува обработка и давање на користење податоци меѓу надлежните државни органи, како и размена со странски субјекти, со цел спречување и откривање на кривични дела согласно закон“.²⁰

Несоодветна казнена политика за сторителите на кривични дела: Во Република Северна Македонија кривичните дела поврзани со дрога се инкриминирани во 21-та глава од Кривичниот законик, што моментално е во фаза на измени. Неовластеното производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори (член 215 од КЗ) и Овозможување на употреба наркотични дроги (член 216 од КЗ) претставуваат кривични дела за кои се предвидени затворски казни за сторителите. Исто така, во Кривичниот законик од член 61, 62 и 65 се опфатени мерки за безбедност и санкции што се однесуваат и на ЛКУД, а кои е потребно да се приспособат.

Нецелосното применување на законската регулатива од страна на правосудните органи со неизрекување мерка проширена конфискација на имот, кога е евидентна несразмерност помеѓу постојната имотна состојба и легално остварените приходи, за лица инволвирани во криминални активности им овозможува на членовите на криминалните групи лесно да ги обноват врските во криминалните кругови и да продолжат со криминалните активности.²¹ Во моментот најголем дел од прогонот е насочен кон ЛКУД со што се криминализира употребата на дроги, иако КЗ не ја препознава употребата како кривично дело²², а од друга страна судската практика укажува дека понекогаш се изрекуваат многу ниски, дури и условни казни за обвинети кои се дел од организирани криминални групи. Не соодветствува висината на казната со стореното дело. Притоа, многу повисок е процентот на осудени за криминал со дроги кои се жени.

Законот за пробација почна да се имплементира во 2017 година. Се изработуваат планови за сите лица, па и за ЛКУД, кои потоа се препраќаат до други институции и организации. Потребно е понатаму да се продолжи со изрекување на алтернативни мерки и условен отпуст со цел да се зајакне ваквата практика.

Одделот за криминалистичко разузнавање и анализа при Министерството за внатрешни работи изработи збирна анализа за вкупниот криминал во Македонија по области и сектори во периодот од 2010 до 2016 година. Во анализата се обработени и податоци во однос на недозволената трговија со дрога. Во табела бр. 8 и табела бр. 9 се наведени состојбите во областа на недозволената трговија со дрога во Македонија.

²⁰ Исто како 19.

²¹ Исто како 19.

²² СЗО-канцеларија, Скопје. Извештај за истражување на јавното мислење во врска со правата и стигмата поврзана со ризични групи и ХИВ/СИДА во Скопје, Прилеп и Велес. Август 2016, Скопје.

Состојби во областа на недозволената трговија со дрога ²³										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Вкупно регистрирани кривични дела	578	596	604	555	717	611	608	552	789	896
Вкупно регистрирани сторители	713	719	736	668	872	718	708	629	905	1004
Член 215 – Неовл. произв. и пуштање во промет на наркот. дроги, психотр. супстанции и прекурзори	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Регистрирани кривични дела	494	481	468	421	577	515	488	464	673	763
Регистрирани сторители	616	588	586	514	714	615	572	532	782	863
Член 216 – Овозможување на употреба наркотични дроги	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Регистрирани кривични дела	84	115	136	134	140	96	120	88	116	133
Регистрирани сторители	97	131	150	154	158	103	136	97	123	141

Табела бр. 8

Согласно дадените податоци може да се заклучи дека најголем дел од сторените кривични дела континуирано од 2010 година наваму се за неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, супстанции и прекурзори. Од 2016 година наваму се бележи зголемување на кривичните дела во оваа област од 488 во 2016 година на 763 во 2019 година, а кај сторители од 572 во 2016 година на 863 во 2019 година. Кривичните дела за овозможување употреба на наркотични дроги бележат неправилен тренд, при што во периодот 2010-2014 има тренд на постојано зголемување, во 2015 година има драстичен пад, а во 2019 година има благо зголемување во однос на бројката од 2016 година.

Вкупно заплени на дрога по вид и количество – по член 215 и 216										
Заплени	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Марихуана во килограми	459,7	286,4	784,6	477	632	226	623,7	510,18	1.532,43	977,20
Хероин во килограми	37,1	23,7	55,3	11,7	20,2	5,36	0,8	1,4	1,97	0,73
Кокаин	2 кг	1,5 кг	173 г	15,8 г	318 г	0,07 кг	717 г	263,84 г	586,69 г	852,3 г
Стебла канабис	4.199	1.247	2.755	1.421	1.187	2.362	2.414	389	819	131
Таблети екстази	459	3.628	206	142	1,217	490	522	1.187	472	409,5

Табела бр. 9

²³ Збирна анализа за вкупниот криминалитет по сектори по области за периодот 2010-2019 во РСМ, извор, интернет-страница на МВР, пристапено на 10.11.2020: <https://mvr.gov.mk/analiza/kriminal/55>.

Кај марихуаната се бележи зголемување на количествата на заплена во 2018 и 2019 година, кај кокаинот има континуиран тренд на зголемени количества на заплена, додека кај таблетите екстази најголемо количество на заплена има во 2017 година.

Област: Понатамошен развој на капацитетите и унапредување на координацијата и комуникацијата помеѓу надлежните институции согласно добрите практики и стандардите

Улога, состав и функционалност на Меѓуресорската комисија: Улогата на Меѓуресорската комисија е утврдена во Законот за контрола на дроги и опојни супстанции. Во досегашниот состав на Комисијата се вклучени претставници од дел од министерствата, но и покрај ваквата застапеност и состав потребно е да се вклучат претставници и од други министерства кои се блиску поврзани со подрачјето, но немаат официјално назначени членови во Комисијата. Исто така, и граѓанските организации по покана учествуваат во работни групи и придонесуваат со информации и сознанија од своето работење.

Во предлог-законот за контрола на дроги и опојни супстанции, што е веќе во собраниска процедура, јасно се дефинирани надлежностите на претставниците од министерствата и институциите, како и вклучување претставник од граѓанските организации како член на Комисијата и воведување на паричен надоместок за работата на членовите на Комисијата.

Координиран пристап во креирање на политиките за дроги: Согласно европските искуства, а и барањата што пред нашата земја ги наметнува процесот на пристапни преговори, неопходно е да се зајакне координираниот пристап и централизираното креирање на политиките за дроги во рамките на Министерството за здравство и Меѓуресорската комисија како советодавно, координативно и стручно тело.

Исто така, во овој контекст од особено значење е зајакнувањето на Центарот за следење на дроги и воспоставување Систем за рано предупредување како клучни обврски што се наметнуваат во исполнување на условите и критериумите за членство во ЕУ.

Во 2007 година донесена е одлука од Владата да се формира Центар за следење на дроги (национална контактна точка), при што во одлуката се дефинирани задачите на овој центар и се номинирани сите институции што имаат обврска да доставуваат информации. Согласно Извештајот на ЕМЦДДА од јануари 2020 година²⁴ со препораки за приспособување кон стандардите на ЕМЦДДА, се препорачува да се зајакне Центарот за следење на дроги и зависности од дроги. Персоналот кој ќе работи во тој центар треба да е соодветно обучен за да ги применува стандардите и методите на ЕМЦДДА за собирање и обработка на податоци. Притоа, во извештајот на ЕМЦДДА конкретно се препорачува да се воспостави мрежа од експерти и работни групи кои се клучни во системот на следење, собирање и анализа на податоците. Тие групи, според тематски области, се: Употреба на дроги во општата популација и помеѓу младите луѓе – General Population Survey (GPS), смртност предизвикана од дрога – Drug related deaths (DRD), употреба на дроги од висок ризик – high-risk drug use (HRDU); инфективни болести поврзани со употреба на дроги – drug-related infectious diseases (DRID); и индикатор за побарување третман – treatment demand indicator (TDI).

Во рамките на координираниот пристап, освен во делот на политиките, се констатира и потреба за креирање на национални стандарди за квалитет на програмите. Воспоставувањето на единствен регистар на болести на зависност, како и други регистри соодветно на потребите ќе овозможи понатаму слевање на ажурирани информации за состојбите со дроги на едно место и употреба на податоци во спроведување евалуации за ефективност на постојните програми.

²⁴ North Macedonia, Roadmap to participation in the EMCDDA, January 2020.

Релации со меѓународните институции од областа на дрогите: РСМ има обврска да известува до меѓународните институции по прашањето на дрогите, како и да учествува во заеднички иницијативи и акции што се спроведувани од страна на меѓународните институции. Овие релации е потребно да се зајакнуваат и понатаму, а исто така да се развива и системот на известување за состојбите во Република Северна Македонија. Пристапувањето кон ЕУ и потенцијалното отворање на преговорите наложува обврски во менаџирањето со податоците, па така нашата земја ќе треба да ги зајакне националните капацитети преку воспоставување бази на податоци согласно меѓународните стандарди и известување со употреба на тие податоци. РСМ е членка на групата Помпиду при Советот на Европа и зема активно учество во активности на групата поврзани со превенција, третман и намалување на понудата.

Капацитети за стручна работа, координација и меѓусебна комуникација помеѓу надлежните институции: Во матичните институции што се надлежни да ја спроведуваат политиката за дроги има недостаток на стручен и компетентен кадар кој ќе работи со ЛКУД, а за постојниот кадар недостига редовна доедукација за да можат преку својата работа да одговорат на потребите на ЛКУД и да ги спроведат програмите за работа со ЛКУД со бараниот квалитет согласно стандардите што важат на меѓународно ниво.

Меѓусебната координација и соработка помеѓу институциите со цел задоволување на потребите на ЛКУД, како и размената на информации е отежната, протоколите за соработка и патеките за движење, особено во здравството, се застарени и не ги инкорпорираат променливите потреби и контекстот. Во лекувањето не се вклучени примарно и терцијарно здравствено ниво за работа со зависници.

Недостаток на финансиски ресурси за имплементација на политиките на дроги: Еден значаен предизвик во спроведувањето на претходната стратегија беше токму недостатокот на финансиски ресурси за спроведување на активностите од страна на институциите, покрај потребата од поголема координација и усогласеност. Предизвикот на недоволни ресурси постои и тековно, како во однос на обезбедување средства за вработување на дополнителен кадар, така и за набавка на потребна опрема, отворање нови програми за третман и НШ, спроведување едукација и обука на кадарот, финансиска мотивација на кадарот кој работи со ЛКУД, како и поголеми средства во програмите за намалување штети. Во тој контекст, стратегијата треба да предвиди и нови начини на обезбедување фондови и координиран пристап кон тие можности за финансирање. Исто така, согласно предлог-законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции, еден дел од средствата предвидени да се уплатуваат во МЗ на посебна сметка од страна на производителите на канабис би можеле да бидат насочени токму кон зајакнување и финансиска поддршка на програмите за превенција, третман и намалување штети од употребата на дроги.

Недостаток на координирани иницијативи за промена на практиката и легислативата: Во постојната законска регулатива евидентирана е потреба за измена и дополнување, пред сè, во однос на член 215 и 216 од Кривичниот законик, а во однос на казнивоста на поседувањето дрога за лична употреба. Во практиката, кај јавните обвинители и во судовите постојат различни толкувања на овие членови и неуедначена судска практика. Во тој контекст, неопходно е централно планирање на вакви измени со цел да се приспособи правото на потребите во контекстот. Но, освен по ова прашање, не постојат усогласени ставови кај различните страни и по други законски прашања што треба да се регулираат. Застапувањето што го спроведуваат одреден број граѓански организации по овие прашања не е доволно и потребно е овие важни прашања да се третираат преку единствен национален пристап од страна на надлежните институции што членуваат во Меѓуресорската комисија.

2. ТЕОРИЈА НА ПРОМЕНА

Врз основа на анализата на контекстот, капацитетите и влијанијата на засегнатите страни, како и расположливата законска регулатива, стратегии, програми и меѓународни конвенции, договори и регулативи се дефинираше очекуваната промена во три главни области во подрачјето на дрогите. Промените ќе се мерат преку показатели на успех, предвидени за секој приоритет.

Стратешки приоритет 1: Намалување на побарувачката на дроги

Ако:

- Се подготват национални стандарди за превенција што ќе се интегрираат во наставните програми во образованите и превентивните програми во здравството;
- Се развијат квалитетни програми за третман од зависности од дроги што ги опфаќаат сите ЛНУД според род, возраст и вид на дрога што ја употребуваат;
- Се подобри одржливоста и квалитетот на ПНШ;
- Се зголеми бројот на даватели на социјални услуги на локално ниво во системот на ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција.

Тогаш:

Ќе се зголеми свесноста за штетните последици од дрогите, а за ЛКУД ќе се обезбеди подобар пристап до програми скроени согласно нивните потреби во однос на третман, намалување штети, полесен пристап до правда, како и програми за ресоцијализација, реинтеграција и рехабилитација.

Што ќе доведе до:

Намалување на бројот на млади ЛКУД, поголем опфат на ЛНУД преку програмите за третман на зависности од дроги, ПНШ, ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција, намалување на бројот на ЛНУД и ЛИД, а со тоа и намалување на побарувачката на дроги.

Показатели на успех за Приоритет 1:

П1.1: Процент на популација според тип на дрога, возраст и пол која:

- користи дрога во текот на последниот месец,
- користела дрога во текот на последната година,
- користела дрога кога било во животот.

Извор на податоци: General Population Survey

П1.2: Стапка на морталитет предизвикан/поврзан со дрога; Извор на податоци: Државен завод за статистика, Институт за судска медицина

П1.3: Преваленца и инциденца кај ЛИД на заразни болести предизвикани од употреба на дрога (вклучително и ХИВ и вирусен хепатит, сексуално преносливи болести и туберкулоза); Извор на податоци: ИЈЗ

П1.4: Стапка на употреба на недозволените дроги кај деца на возраст на 16 години (според тип на дрога, пол и период на последна употреба); Извор на податоци: ESPAD студија, ИЈЗ

П1.5: Број на лица кои влегуваат во третман од употреба на дрога (на годишно ниво) и вкупен проценет број на лица во третман од употреба од дрога (според тип на дрога, пол и возраст); Извор на податоци: Извештаи од Министерството за здравство

П1.6: Преваленца на проблематични корисници на дрога, главно ЛИД на возраст од 15 до 64 години; Извор на податоци: Министерство за здравство

Стратешки приоритет 2: Намалување на понудата на дроги

Ако:

- Се обезбеди задолжително спроведување на финансиски истраги и проширена конфискација на имот на сторителите на кривични дела на НТ со дроги;
- Се спроведат законски измени со цел заострување на политиката на казновост;
- Се зајакнат севкупните човечки и материјално-технички капацитети на надлежните институции што имаат откривачка функција и функција за спречување на НТ со дроги;
- Се воспостават ефективни механизми за координација и комуникација помеѓу надлежните институции за спречување на НТ со дрога на национално и на меѓународно ниво.

Тогаш:

Ќе се зајакне примената на законската регулатива од кривичната област за казнување на сторителите на кривични дела поврзани со НТ на дроги и ќе се унапреди политиката на казновост и координираноста на институциите.

Што ќе доведе до:

Ефикасно и ефективно постапување на судовите, јавните обвинителства и институциите задолжени за намалување на НД со дроги што води кон намалување на понудата на дроги.

Показатели на успех за Приоритет 2:

П2.1: Број на заплени на недозволен дроги по тип и количество; Извор на податоци: Извештаи од МВР и од Царинската управа

П2.2: Број на иницијални извештаи за прекршување на законот за дрога, според тип на дрога и вид на противправно дејство (снабдување наспроти употреба/поседување); Извор на податоци: Извештаи за примена на член 19 од Законот за ЈРМ, Законот за контрола на опојни дроги, Кривичниот законик (член 215 и 216)

Стратешки приоритет 3: Понатамошен развој на капацитетите и унапредување на координацијата и комуникацијата помеѓу надлежните институции согласно добрите практики и стандарди

Ако:

- Се зајакнат механизмите за управување со политиката на дроги;
- Се воведат ефективни механизми и алатки за прибирање податоци и известување согласно барањата на ЕМЦДДА и Европската унија;
- Се обезбедат фондови за финансирање на политиките на дроги во Република Северна Македонија.

Тогаш:

Ќе се подобри севкупната национална координација и капацитетот за креирање и спроведување на политиките на дрогите.

Што ќе доведе до:

Ефикасен одговор на институциите во справување со проблемот на дрогите во РСМ и усогласеност со добрите практики и стандардите во оваа област.

Показатели на успех за Приоритет 3:

- P3.1: Број на вработени во институциите кои работат на проблематиката поврзана со дроги (поделени по институција и по години; Извор на податоци: Платформа на Министерството за здравство (Drug Monitoring Platform)
- P3.2: Процент од вкупниот буџет потребен за реализација на акциските планови што е обезбеден од странски фондови; Извор на податоци: Извештаи на Министерството за здравство и Меѓуресорската комисија за борба против дрога.

3. СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ, ЦЕЛИ, РЕЗУЛТАТИ И МЕРКИ

Стратешки приоритет 1: Намалување на побарувачката на дроги

Во рамките на првиот стратешки приоритет, Стратегијата за дроги ќе се насочи кон подобрување на превенцијата од употреба на дроги, намалување на стигмата и дискриминацијата, обезбедување квалитет при сеопфатен третман, намалување на штетите, но и подобрување на пристапот до услуги на сите нивоа. Овој стратешки приоритет ќе се исполни преку постигнувањето на следните стратешки цели, исходи и мерки.

Стратешка цел 1.1: Воспоставен ефикасен систем за превенција од дроги во рамките на образованието и здравството согласно добрите практики**Очекувани исходи:**

- 1.1.1 Воведени национални стандарди за квалитет за превенција
- 1.1.2 Применети наставни и превентивни програми адаптирани на потребите и засновани на меѓународно признати критериуми и стандарди
- 1.1.3 Воспоставениот систем за превенција е интегриран во системот на образование и здравство

Стратешка цел 1.2 Квалитетни програми за третман на зависности од дроги базирани на анализи што ги опфаќаат сите лица според род, возраст и вид на дрога што ја употребуваат**Очекувани исходи:**

- 1.2.1 Развиени и применети национални стандарди за квалитет на третман
- 1.2.2 Законската регулатива од областа на здравствената заштита обезбедува соодветен третман за секое лице
- 1.2.3 Достапни и адаптирани програми и протоколи за третман на зависности од дроги базирани на стандарди и засновани на докази за потребите на ЛКУД, како и програми за лекување болести на зависност со примена на медицински канабис

Стратешка цел 1.3: Програмите за намалување штети се подобрени, одржливи и приспособени кон потребите на корисниците

Очекувани исходи:

- 1.3.1 Законската регулатива од областа на здравствената и социјалната заштита ги препознава ПНШ кои се базирани на стандарди и нормативи за квалитет и ГО како даватели на услуги во рамките на ПНШ
- 1.3.2 Достапни и пристапни ПНШ адаптирани според потребите на ЛКУД

Стратешка цел 1.4: Подобен пристап на ЛКУД до социјални услуги на локално ниво

Очекувани исходи:

- 1.4.1 Давателите на социјални услуги на локално ниво располагаат со соодветни капацитети за испорака на услугите
- 1.4.2 Развиена мрежа на лиценцирани даватели на услуги на локално ниво

Целите и исходите предвидени со овој стратешки приоритет ќе се постигнат преку спроведување на следните мерки и интервенции:

- Подготовка и примена на национални стандарди за квалитет за превенција и третман врз база на сеопфатна анализа на потребите, во согласност со позитивните европски стандарди и практики. Подготовката на вакви стандарди ќе примени широк консултативен процес, но и соодветна промоција на нивната изработка.
- Адаптација и унапредување на превентивни програми врз основа на сеопфатни анализи на постојни национални и меѓународни практики. Овие програми ќе вклучат и развивање и примена на процедури за овластувања субјекти за спроведување на програмите.
- Континуирана обука и развој на професионалци и практичари во полето на превенција и третман.
- Анализи на наставни програми во рамките на основното и средното образование во насока на интегрирање на соодветни содржини за превенција, обука и развој на наставниот кадар, како и врсничка едукација.
- Спроведување активности за намалување на стигма и дискриминација.
- Воведување на квалитетен третман на ЛНУД што ќе предвиди соодветен сооднос на ЛНУД по докторски тим, преку унапредување на Законот за здравствена заштита.
- Изработка и примена на програми за третман на зависности од дроги што ќе бидат усогласени по возраст и пол со посебен фокус на адекватни програми за деца под 18 години, приспособени модели и програми за третман во затворите, вклучувајќи и програми за коморбидни состојби.
- Воведување употреба на нови лекови и зголемување на достапноста на бупренорфин и налоксон.
- Едукација на лекарскиот персонал со цел примена на препаратите од канабис во лекувањето.
- Мерки за афирмација на употребата на канабис во медицински цели и поголема достапност на препаратите од канабис.
- Јакнење на улогата на ГО како даватели на услуги во ПНШ преку застапување за усвојување на законски измени.
- Интегрирање на ПНШ во законската регулатива, вклучувајќи и редовна подготовка на финансиска конструкција на годишно ниво и алокација на средства за овие програми.
- Лиценцирање даватели на социјални услуги на локално ниво, промовирајќи јасни критериуми и постапки.

- Јакнење на капацитетите на локалните субјекти како даватели на услуги, вклучувајќи јасна и ефективна соработка, како и редовна размена на информации.

Стратешки приоритет 2: Намалување на понудата на дроги

Во рамките на овој приоритет стратегијата ќе се насочи кон зајакнување на примената на законската регулатива за санкционирање на кривични дела поврзани со трговија на дрога, подобрување на капацитетите и функционалноста на одговорните институции, како и јакнење на системот на меѓусебно информирање со цел да се обезбеди ефикасна координација и адекватна интервенција. Овој стратешки приоритет ги предвидува следните стратешки цели, исходи и мерки:

Стратешка цел 2.1 Подобрена примена на законската регулатива од кривичната област што се однесува на санкционирање на сторителите на кривични дела поврзано со недозволена трговија на дрога

Очекувани исходи:

- 2.1.1 Законската регулатива обезбедува задолжително спроведување на финансиски истраги кон сторителите на потешки кривични дела од областа на нелегалната трговија со дрога
- 2.1.2 Подобрена политика на казновост и извршување санкции за дела за недозволена трговија со дрога

Стратешка цел 2.2 Подобрена функционалност на институциите што се задолжени за спречување на нелегална трговија со дрога

Очекувани исходи:

- 2.2.1 Зајакнати материјално-технички капацитети во согласност со потребите и современите трендови за спречување на нелегална трговија со дрога
- 2.2.2 Зајакнати кадровски капацитети согласно потребите и систематизацијата на работни позиции и места

Стратешка цел 2.3 Подобрени практики на комуникација и размена на информации меѓу институциите задолжени за спречување на недозволена трговија со дрога

Очекувани исходи:

- 2.3.1 Актуелните прописи обезбедуваат системска комуникација и координација за разменување информации помеѓу институциите задолжени за спречување на недозволена трговија со дрога
- 2.3.2 Воспоставена заедничка база на податоци во институциите задолжени за спречување на нелегална трговија со дрога
- 2.3.3 Функционални механизми за континуирана примена на правилници и протоколи за координација во секојдневното работење

Целите и исходите за намалување на снабдувањето со дрога ќе се постигнат преку следниве **мерки и интервенции:**

- Мерки за унапредување на законската регулатива за спроведување на задолжителни финансиски истраги и обезбедување заштита на клучни донесувачи на одлуки.
- Анализа на судски и обвинителски одлуки, како и одлуки за избор на казнено-поправни установи за осудени сторители.
- Подготовка на анализа и препораки за измена и дополнување на Кривичниот законик (член 215) во делот што го уредува неовластеното производство и пуштањето во промет на наркотични дроги, психотропни

супстанции и прекурзори.

- Спроведување процена за потребна техничка опрема, како и набавка и користење на техничка опрема за идентификување на нелегална трговија со дрога врз основа на соодветна претходна техничка процена на потреби.
- Процена на потреби и вработување нови кадри, како и обука и зајакнување на постојните човечки ресурси во институциите за спречување и откривање НТ со дрога.
- Усогласување со европската регулатива во однос на унапредување на меѓусекторската комуникација, воведување на функционални софтверски решенија, како и јакнење на кадарот за примена на нови алатки и канали на комуникација што ќе вклучуваат бази на податоци и софтверски решенија.
- Воведување на мултисекторски тимови за размена на информации, обезбедувајќи тајност и доверливост.

Стратешки приоритет 3: Понатамошен развој на капацитетите и унапредување на координацијата и комуникацијата помеѓу надлежните институции согласно добрите практики и стандардите

Стратешка цел 3.1 Зајакната функционалност на системот за управување со политиките за дроги

Очекувани исходи:

- 3.1.1 Меѓуресорската комисија утврдува и застапува препораки базирани врз истражувања и докази до донесувачите на одлуки
- 3.1.2 Подобрена кадровска екипираност, знаења и вештини за примена на политиките за дроги на Центарот за следење на дроги во рамките на Секторот за хемикалии и контролирани супстанции при МЗ што ги врши работите на Центарот за следење на дроги и зависности од дрога (во понатамошниот текст Центар), како и во надлежните институции во областа на дроги
- 3.1.3 Воведени функционални механизми за следење на спроведувањето на стратегијата и акциските планови

Стратешка цел 3.2 Подобен квалитет на системот за известување до релевантните национални и меѓународни институции и јавноста

Очекувани исходи:

- 3.2.1 Воспоставен функционален систем за известување кон ЕМЦДДА и релевантните меѓународни институции базиран на релевантни информации и податоци и усогласен со стандардите за известување
- 3.2.2 Достапни ажурирани и релевантни информации за проблематиката и политиките на дроги на национално ниво

Стратешка цел 3.3 Зголемени финансиски ресурси за спроведување на политиките и програмите за дроги

Очекувани исходи:

- 3.3.1 Зајакната соработка на институциите и граѓанскиот сектор и координиран пристап при прибирање фондови
- 3.3.2 Зголемена можност за пристап до фондови од меѓународни организации, јавниот буџет на локално ниво, приватниот сектор и индивидуалци

Целите и исходите за понатамошно зајакнување на координацијата, капацитетите и комуникацијата помеѓу институциите ќе се постигнат преку следниве **мерки и интервенции**:

- Утврдување на потребни законски измени со цел унапредување на легислативата, подготовка на предлози за измени и нивно застапување пред институциите.
- Подготовка на предлози и препораки за намена на средствата што правните лица производители на канабис ги уплатуваат во буџетот на РСМ.
- Прочена на потреби за вработувања во Центарот и во другите институции, застапување план за нови вработувања пред институциите, подготовка на план за обука и развој на кадрите и следење на спроведувањето на плановите.
- Воспоставување мрежа на експерти и работни групи за известување согласно препораките на ЕМЦДДА: работна група за употреба на дроги во општата популација и помеѓу младите луѓе – General Population Survey (GPS), за смртност предизвикана од дрога – Drug related deaths (DRD), за употреба на дроги од висок ризик – high-risk drug use (HRDU); за инфективни болести поврзани со употреба на дроги – drug-related infectious diseases (DRID); и за индикатор за побарување на третман – treatment demand indicator (TDI).
- Спроведување на надворешни евалуации за оценка на ефектите од стратегијата.
- Техничко опремување на Центарот, зајакнување на постојните лаборатории и добивање нови акредитации и лиценци за испитување дроги и супстанции.
- Подготовка на функционален регистар на болести на зависност и други регистри согласно барањата на ЕМЦДДА.
- Спроведување на национални анализи и истражувања за следење на трендовите и промените на полето на побарувачка и понуда на дроги, како што се ESPAD, GPS, TQS итн.
- Креирање и редовно ажурирање на посебна интернет-страница и промоција на резултати и наоди од анализи, извештаи, истражувања и сл.
- Утврдување на заеднички приоритети за финансирање, подготовка на план за прибирање средства и презентација на планот пред ЕУ и други донатори.
- Застапување за реалокација на средства од акцизи на пиво, цигари и етил алкохол во насока на спроведување програми за превенција, третман и НШ.
- Застапување со цел обезбедување на финансиска поддршка за мерките од стратегијата и во рамките на буџетите на единиците на локалната самоуправа.
- Организирање настани за прибирање средства и промоција на стратегијата.

4. ЗАКОНСКА РАМКА И СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА СТРАТЕГИЈАТА

Во РСМ во повеќе закони и подзаконски акти се опфатени дрогите и дејствата со цел спречување на нелегално производство на дроги, недозволена трговија со дроги, заштита на здравјето, интеграција на ЛКУД во општеството и сл., при што клучните закони се: Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции, Законот за прекурзори, Царинскиот закон, Кривичниот законик, Законот за извршување санкции, Законот за здравствена заштита, Законот за социјална заштита итн.

РСМ има ратификувано повеќе меѓународни конвенции од оваа област: Единствена конвенција на ООН за наркотични дроги од 1961 година (дополнета со протокол од 1972 година), Конвенција за психотропни супстанции од 1971 година, Конвенција против недозволена продажба на наркотични дроги и психотропни супстанции од 1988 година, Европската конвенција за човекови права, како и многубројни други декларации, повелби и регулативи.

Националната стратегија за дроги се донесува согласно член 19 од Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции, а Акцискиот план за имплементација на стратегијата согласно член 20 од истиот закон. На крајот на 2006 година усвоена е првата Националната стратегија за дроги, додека акцискиот план беше донесен во 2007 година. Во првата стратегија за дроги на Република Македонија, што го опфати периодот 2006-2012 година се потенцираа заложбите, што се реafirмираат и со новата стратегија за периодот 2014-2020, за балансиран пристап во имплементирањето на сите делови на стратегијата и сите елементи поврзани со проблемот со дрогата, базиран на евидентирани сознанија од практиката, но исто така и со спроведување на научни истражувања и процена на состојбите, со цел одредување мерки како да се надминат истите.

Во 2008 година Советот на Град Скопје ја усвои првата Локална стратегија за дроги на Град Скопје за периодот 2008-2013 година, заедно со локалниот акциски план, а потоа се усвои и стратегијата за периодот 2015-2020 година со акцискиот план 2015/2016 година. Исто така, покрај Скопје, и Општина Струмица има изготвена и усвоена Локална стратегија за дроги.

Во рамките на Министерството за здравство, но и во другите надлежни институции во областа на дрогите се подготвуваат и се реализираат низа програми преку кои се третираат различни аспекти поврзани со последиците од употребата на дроги меѓу кои третманот на зависност од дроги, заштита на населението од ХИВ, јавно здравје, ментално здравје, растројства, здравствената заштита и осигурување, социјална заштита, ресоцијализација и реинтеграција и сл.

Затоа што станува збор за мултисекторска политика, тематиката на дроги се третира и во други стратешки документи, како што се Националната стратегија за млади, Националната стратегија за ХИВ, стратешките документи на МТСП, МВР и сл.

5. ИНСТИТУЦИИ, АКТЕРИ И КРАЈНИ КОРИСНИЦИ ВО НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ ЗА ДРОГИ

Клучната институција во системот за управување со политиките за дроги е Министерството за здравство (МЗ) како одговорна и надлежна институција примарно во спроведување на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции. Министерството е одговорно за собирање податоци и известување до меѓународните и европските институции, издавање одобренија за одгледување канабис за медицински цели, претседава со Државната меѓуресорската комисија за борба против дрогата, има клучна улога при усогласување на националното законодавство со законската рамка на ЕУ и е активен преговарач во Поглавјето 24: Правда, слобода и безбедност од Европската комисија. Министерството, односно Центарот за следење на дроги и зависности од дрога, што функционира во рамките на Секторот за контролирани супстанции, е контакт-точка за координација со Европскиот центар за следење на дрогата и зависностите од дрога (EMCDDA), како и за мрежата за дроги и зависности од дроги – Reitox. Институтот за јавно здравје работи на унапредување на здравјето и општата благосостојба на населението преку научно-базирани сознанија, добри практики, информации и организациски

партнерства и влијание на одржливите јавни здравствени политики. Центрите за третман и превенција на дроги се клучни институции во однос на третманот и превенцијата од употреба на дроги, како и Медицинскиот факултет, каде што се врши едукација на кадри.

Министерството за внатрешни работи, заедно со Царинската управа, се едни од клучните чинители што имаат откривачка функција во процесите за сузбивање на нелегална трговија со дрога. МВР како член на меѓуресорската комисија има големо влијание врз креирање на политиките и програмите во однос на интервенциите поврзани со намалување на снабдување со дрога. Исто така, МВР има воспоставено соработка со домашните и меѓународните фактори во однос на известување, координација и споделување на добри практики при сузбивање на нелегална трговија. Меѓу другото, ЦУ е надлежна за спроведување на царинска контрола, истражни и разузнавачки мерки со цел спречување, откривање и истражување на царински прекршоци и кривични дела.

Министерството за труд и социјална политика е клучен чинител во спроведување на програмите и мерките што се однесуваат на ресоцијализација, реинтеграција и рехабилитација. МТСП има големо влијание при креирањето на политиките за дроги, учествува во меѓуресорската комисија за борба против дрога, но и воспоставува координација на регионално и на локално ниво во однос на давање услуги за ЛКУД. Во рамките на социјалната дејност, меѓуопштинските јавни установи – центрите за социјална работа имаат надлежност при остварување права на социјална заштита, парична помош и социјални услуги. Исто така, постојат и Установи за сместување како даватели на услуги во полето на згрижување, заштита и психосоцијален третман што придонесуваат кон деинституционализација. Во однос на реинтеграцијата клучна улога имаат Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија и центрите за вработување во општините.

Институциите од областа на правото и правдата, како што се Министерството за правда (МП), Управата за извршување санкции, судовите, јавните обвинителства, се одговорни за подготовка на законска регулатива од оваа област, односно за извршување и спроведување на правото и правдата согласно дефинираните законски одредби. Во овие институции од особено значење е примена на принципот заснован на човекови права, недискриминација и правично судење.

Во однос на превенцијата преку едукација на младите, клучни актери се Министерството за образование и наука, како и органите во рамките на министерството, како што се Бирото за развој на образование и Центарот за стручно образование и обука. Овие институции имаат големо влијание при планирање и спроведување на политиките за дроги, особено во делот на адаптирање на наставните програми во основното и во средното образование во насока на превенција на користење дрога. Дополнително, како институција што може да придонесе кон едукација за последиците од злоупотреба на дроги е Агенцијата за млади и спорт, која е координатор за спроведување на Националната стратегија за млади 2016-2025 и содржи сегмент во насока на обезбедување услови за непречена рехабилитација и ресоцијализација на ранливи категории на млади.

Граѓанскиот сектор има голема улога при планирањето и спроведувањето на политиките на дроги, особено во намалување на побарувачката. Граѓанскиот сектор е значително присутен и активен при спроведување на ПНШ. Особено активни по прашањето на дрогите се Платформата за ХИВ како мрежа на 16 релевантни граѓански организации што нудат услуги за превенција на ХИВ, како и грижа и поддршка за групите под особен ризик од овој вирус и Мрежата за намалување штети формирана со цел да придонесе кон намалување на штетите од употреба на дроги. Мрежата ги обединува сите организации што работат ПНШ и располага со голема експертиза. ЛКУД и ЛНУД се главните корисници на ефектите од оваа стратегија и имаат потреба и интерес за подобрување на нивната состојба, притоа имаат мало влијание во процесите на политики за дроги. Нивните искуства и практики, како и на нивните семејства можат многу да придонесат во дефинирање на квалитетни приспособени политики за дроги. Професионалците во областа на зависности дејствуваат кон општо подобрување на условите за работа, имаат соодветни експертски капацитети и познавање на проблематиката. Меѓутоа, има потреба од зголемување на професионален кадар за да се задржи опфатот и пристапот кон работа на ваква проблематика.

6. КОМУНИКАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД СТРАТЕГИЈАТА СО ЈАВНОСТА

Комуницирањето на резултатите од стратегијата со јавноста ќе се изведува преку неколку вида алатки:

Интернет-страница – Планирано е да се подготви и редовно да се ажурира интернет-страница на која ќе се поставуваат релевантни информации, како од областа на дрогите, така и истражувања, анализи и студии што укажуваат на трендовите. На интернет-страницата исто така ќе се презентираат и извештаи што РСМ ги поднесува до меѓународните институции.

Извештаи до меѓународни институции – Во рамките на зајакнувањето на системот за мониторинг и известување, планирана е изработка на извештаи според утврдени показатели што треба да бидат достапни во одредена форма и за информирање на јавноста.

Годишни извештаи на министерствата и другите институции – Во рамките на редовното годишно известување што го спроведуваат министерствата и другите институции надлежни во областа на дрогите се предвидува вклучување информации од оваа област.

Соопштенија за медиуми и прес-конференции – Согласно потребата за информирање на јавноста за важни прашања, како и за презентација и промоција на преземени активности и постигнати резултати ќе се организираат и прес-конференции и средби со медиуми.

Активности на граѓански организации – Во рамките на работењето на граѓанските организации преку нивните активности ќе се известува јавноста и целните групи за активностите и резултатите што се постигнуваат, а се дел од стратегијата.

7. ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ

Финансирањето на стратегијата се планира во рамките на буџетите што ги добиваат институциите задолжени за спроведување на стратегијата и преку редовно планирање активности од акциските планови за имплементација на стратегијата во годишните програми и планови на институциите.

Со поддршка на надлежните министерства и Владата ќе се побаруваат и ќе се програмираат фондови во рамките на ИПА 3, како и други расположливи фондови од ЕУ. Исто се планира пристап до важни меѓународни организации со цел обезбедување фондови за имплементација на стратегијата, како и поддршка од нивна страна за зајакнување на капацитетите на институциите и Центарот за следење на дроги.

Граѓанските организации и надлежните институции во областа на дрогите планираат заедничка презентација на приоритетни прашања пред меѓународни донатори со цел да се обезбедат средства за финансирање на приоритетите од стратегијата.

АКЦИСКИ ПЛАН 2021-2023 ГОДИНА ЗА
СПРОВЕДУВАЊЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА ДРОГИ

Скопје, мај 2021

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АВРСМ	Агенција за вработување на Република Северна Македонија
The GPS of Drugs	Употреба на психоактивни супстанции кај општата популација во Република Македонија, Извештај од истражување
ГО	Граѓански организации
ЕМЦДДА (EMCDDA – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)	Европски центар за следење на дроги и зависности од дрога
ЕСПАД (ESPAD – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs)	Европски проект за истражување во училиштата за алкохол и дроги
ИЈЗ	Институт за јавно здравје
КЗ	Кривичен законик
ЛИД	Лица кои инјектираат дрога
ЛКУД	Луѓе кои употребуваат дроги
ЛНУД	Луѓе со нарушување од употреба на дроги
МОН	Министерство за образование и наука
МЗ	Министерство за здравство
МВР	Министерство за внатрешни работи
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
ЦСДЗД	Центар за следење на дрога и зависности од дрога
НТ	Нелегална трговија
ОАТ	опиоид агонистичка терапија
ОКГ	Организиран криминални групи
ПНШ	Програма за намалување штети
ПАС	Психоактивни супстанции
РСМ	Република Северна Македонија
СЗО	Светска здравствена организација
ОН (UN – United Nations)	Обединети нации
УНОДЦ (UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime)	Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал
ХИВ	Вирус на хумана имунодефициенција
ХОПС – НВО ХОПС	Опции за здрав живот
ЦУ	Царинска управа
НПС	Нова психотропна супстанција

Терминологија

Лица со нарушување од употреба на дроги – Терминот е согласно стандардите на СЗО. Тој ќе се користи насекаде во текстот, освен во деловите што се цитирани и каде што оригинално се употребени термини како зависници, зависник, корисник и сл.

За канабис, марихуана и коноп како заеднички термин ќе се користи **канабис**. Притоа, изворната форма на наведените други термини како марихуана или коноп ќе се задржи на оние места каде што се цитираат извештаи и документи.

Граѓански организации се здруженија, фондации, сојузи, како и секој организациски облик на странска организација, како и друга форма на здружување, регистрирани согласно Законот за здруженија и фондации.

КРАТКО РЕЗИМЕ

Акцискиот нацрт-план за спроведување на стратегијата за дроги ги опфаќа првите три години, 2021-2023, од петгодишниот период предвиден за спроведување на Стратегијата. Овој план комплетно ја следи рамката на Стратегијата во смисла на дефинираните стратешки приоритети, стратешките цели и краткорочните резултати, т.е. исходи што се предвидени во Стратегијата. Во првиот тригодишен период опфатени се трите стратешки приоритети, како и сите цели и очекувани исходи, но планираните активности во поголем дел се однесуваат само на еден сегмент од планираните исходи и цели што се очекува да биде исполнет во овој стратешки период.

Овој план, иако навидум амбициозен, во себе ги опфаќа сите приоритетни активности што треба да се спроведат за да се прикажат првичните позитивни промени и напредокот на полето на политиките и активностите поврзани со дрогите во Република Северна Македонија. Во подготовката на планот учествуваа претставници на клучните релевантни институции и граѓански организации (ГО) како назначени членови во работната група за подготовка на Стратегијата и Акцискиот план, кои посветено работеа низ дискусии и работилници на развивање на сите елементи на планот.

Планот во себе содржи три стратешки приоритети:

Приоритет 1: Намалување на побарувачката на дроги

Приоритет 2: Намалување на понудата на дроги

Приоритет 3: Понатамошен развој на капацитетите и унапредување на комуникацијата и координацијата помеѓу надлежните институции согласно добрите практики и стандарди

Во рамките на првиот приоритет застапени се активности за подготовка и усвојување стандарди за превенција, стандарди за третман, приспособување на програмите за превенција и третман согласно стандардите, изработка на нови програми согласно потребите на специфични целни групи. Исто така, во рамките на овој приоритет вклучени се и предлози за законски измени со цел подобрување на третманот и препознавање на Програмите за намалување штети (ПНШ) како даватели на услуги. Понатаму, овој приоритет вклучува и активности за давање на социјални услуги во соработка со ГО, националните институции и локалните самоуправи.

Во рамките на вториот приоритет вклучени се активности за унапредување на законодавството и судската практика што се однесуваат на недозволената трговија на дроги (НТД). Исто така, во рамките на овој приоритет предвидени се и активности за кадровско и техничко зајакнување на институциите што се вклучени во спречување на НТД, како и подобрување на размената на информации, комуникацијата и соработката, како на национално, така и на регионално и меѓународно ниво.

Во рамките на третиот приоритет особена важност се дава на зајакнување на Центарот за дроги преку кадровско и техничко екипирање, развој на системи и решенија со цел следење на состојбата во врска со дрогите и собирање информации и податоци за потребите на меѓународните институции од оваа област. Дополнително, во овој дел се предвидени активности на Меѓуресорската комисија и ГО со цел зајакнување на информираноста на јавноста по прашањето со дрогите, зголемување на приходите од донатори и од локалните самоуправи со цел решавање на проблемите во оваа област, како и активности за застапување на законски измени.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 1: НАМАЛУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЧКАТА НА ДРОГИ

Стратешка цел 1.1:

Воспоставен ефикасен систем на превенција на дроги во рамките на образованието и согласно добрите практики

Очекувани исходи 1.1.1:

Воведени национални стандарди за квалитет за превенција

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати и показатели	Проценети фискални импликации
1.1.1.1	Формирање на работна група за изработка на национални стандарди за квалитет за превенција	МЗ (МОН, ИЈЗ, Меѓуресорска комисија)	Јуни – јули 2021	Одлука Решение за формирање на работна група Одржан конститутивен состанок на работната група	Нема фискални импликации
1.1.1.2	Анализа на документи за стандарди за квалитет за превенција * (European Standards and Indicators for Health Promoting Schools; UNODC, WHO, EMCDDA)	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција	Јуни 2021	Извештај од спроведената анализа на меѓународни стандарди за квалитет	60.000 МКД (средства за десет експертски дена за подготовка на процената) Извор на средства: релевантните институции, и/или донатори (ЕМЦДДА)
1.1.1.3	Анализа и спроведување процена на постојната состојба на примена на воспоставените стандарди за квалитет за превенција	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција	Јуни – јули 2021	Извештај за примена на постојните стандарди за квалитет на превенција	60.000 МКД (средства за десет експертски дена за подготовка на процената) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.1.1.4	Организирање работилници на работна група за изработка на национални стандарди за квалитет за превенција	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција	Јули 2021	Реализирани три (дводневни) работилници на работната група и подготвени национални предлог-стандарди за квалитет на превенција	74.350 МКД (24.750 МКД по работилница средства за експерти, работни материјали и освежување) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

1.1.1.5	Спроведување на консултативен процес со сите релевантни институции за валидација (потврдување автентичност) на стандардите	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција (ЕЛС и Град Скопје, Агенција за млади и спорт, релевантни министерства, БРО, ЦСОО, ГО)	Јули 2021	Придонеси (писмени и усни) од релевантните чинители во процесот на консултации со цел унапредување и приспособување на националните нацрт-стандарди за квалитет на превенција	Нема фискални импликации
1.1.1.6	Работна средба за усвојување на национални предлог-стандарди за квалитет за превенција со вклучување на дополнителни чинители	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција (експерти,	Јули 2021	Придонесите од релевантните чинители се вклучени во финалните национални предлог-стандарди за квалитет на превенција	Нема фискални импликации
1.1.1.7	Подготовка на методологија за пилотирање на предлог-стандардите во училиштата	МОН, БРО, ЦСОО, ИЈЗ	Август 2021	Изготвена методологија за пилотирање на стандардите во училиштата	60.000 МКД (средства за десет експертски дена за подготовка на методологијата) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.1.1.8	Пилотирање на стандардите во избрани училишта	МОН, БРО, ЦСОО	Септември – октомври 2021	Извештаи од училиштата за ефектите од пилотирање на националните стандарди за квалитет на превенција	Нема фискални импликации
1.1.1.9	Спроведување работилница за ревизија и финализација на националните стандарди врз основа на процена на ефектите од пилотирањето	Работна група за национални стандарди за квалитет за превенција	Октомври 2021	Финални национални стандарди за квалитет на превенција согласно наодите од пилотирањето	24.750 МКД (средства за експерти, работни материјали и освежување) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.1.1.10	Усвојување и објавување на национални стандарди за квалитет на превенција	Влада на РСМ	Ноември 2021	Одлука за усвоени национални стандарди за квалитет на превенција Националните стандарди за квалитет на превенција се публикувани во јавно гласило	Нема фискални импликации

1.1.11	Печатење на публикација за националните стандарди за квалитет на превенција и поставување на интернет-страници	МЗ, МОН, ИЈЗ	Ноември 2021	Обезбедени сто печатени копии на националните стандарди за потребите на училиштата	25.000 МКД за печатење на сто копии од стандардите за квалитет на превенција Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.1.12	Промоција на националните стандарди за квалитет на превенција помеѓу чинителите со фокус на образовни институции, здравствени установи, центри за социјална работа	МЗ, МОН, МТСП, ГО, ЕЛС, центри за превенција и третман и други локални институции	Ноември – декември 2021	Одржана една национална презентација за промоција на националните стандарди	18.000 МКД (средства за промотивна кампања) Медиумска промоција Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.1.13	Спроведување кампањи во соработка со меѓународни институции за подигнување на свеста кај младите, родителите, наставниците и донесувачите на одлуки и намалување на стигмата и дискриминацијата на ЛКУД	МЗ, МОН, ИЈЗ	2022-2023	Сензибилизација на јавноста, намалување на стигмата и дискриминацијата кон ЛКУД	Нема фискални импликации
1.1.14	Проект „Стоп на пороците“	Агенција за млади и спорт	Февруари – мај 2022 Октомври – декември 2022	Едукација и информирање на младите луѓе за негативните појави и последици од пороците Подигнување на степенот на знаења и способности на младите за да ги препознаат правилно вистинските знаци и симптомите на негативните појави (дрога, алкохол, цигари) и запознавање на младите со корисните и здравите навики и стилови на живеење.	100.000 МКД

Очекуван исход 11.2: Применети национални превентивни програми адаптирани на потребите и засновани на меѓународно признаени критериуми и стандарди

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
1.1.21	Усогласување на постојните национални превентивни програми со усвоените национални стандарди за квалитет на превенција	МЗ, ИЈЗ	Јануари – март 2023	Постојните национални програми се ревидирани и адаптирани согласно националните стандарди за квалитет	Нема фискални импликации

11.2.2	Усогласување на постојните модули за обука за програми за превенција	МЗ, ИЈЗ	Март – јуни 2023	Постојните модули за обука за програми за превенција се ревидирани и адаптирани согласно барањата на стандардите за квалитет на превенција	Нема фискални импликации
11.2.3	Спроведување обука на професионалци за примена на програми за превенција	МЗ, ИЈЗ, центри за превенција и третман на употреба и зависност на дроги (ЦПТЗД) и други ПАС	Јули – октомври 2023	Обучени најмалку 30 професионалци од институциите и организациите кои спроведуваат програми за превенција	142.500 МКД (за две обуки со сместување за 15 лица) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
11.2.4	Подготовка на годишни планови за спроведување на програмите за превенција во секоја одговорна институција	ИЈЗ, ЦЈЗ, здравствени установи	Ноември – декември 2023	Секоја одговорна институција подготвува план за спроведување на програмите за превенција и го доставува до „Центарот“, Меѓуресорската комисија?	Нема фискални импликации

Очекуван исход 11.3: Воспоставениот систем за превенција е интегриран во системот на образование и здравство

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
11.3.1	Формирање на работна група за интегрирање на стандардите за превенција во образовниот систем	МОН, БРО, ЦСОО	Август 2021	Решение за формирање на работна група Одржан конститутивен состанок за работната група за интегрирање на стандардите за превенција во образовниот систем	Нема фискални импликации
11.3.2	Усогласување на постојните наставни програми во насока на адаптација согласно националните стандарди за превенција: – програми за предучилишна возраст – основни училишта – средни училишта – програми за работа со родителите	Работна група за интегрирање на стандардите за превенција во образовниот систем (МОН, БРО, ЦСОО, МЗ, ИЈЗ, ЦПТЗД, ЦНВО)	Август 2021 – 2023	Постојните наставни програми во предучилишните установи, основните и средните училишта, како и програмите за работа со родители се приспособени согласно програмите за превенција и националните стандарди	Нема фискални импликации
11.3.3	Усогласување на програмите за превенција во здравствениот систем согласно националните стандарди за квалитет на превенција	МЗ, ИЈЗ, ЦПТЗД	Мај – декември 2023	Постојните програми за превенција во здравството се усогласени со националните стандарди за квалитет	Нема фискални импликации

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 1.2: КВАЛИТЕТНИ ПРОГРАМИ ЗА ТРЕТМАН ШТО ГИ ОПФАЌААТ СИТЕ ЛИЦА СПОРЕД РОД, ВОЗРАСТ И ВИД НА ДРОГА ШТО ЈА УПОТРЕБУВААТ

Очекувани исходи 1.2.1: Развиени и применети национални стандарди за квалитет на третман

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
1.2.1.1	Формирање на работна група за изработка на национални стандарди за квалитет на третман	МЗ и претставник од центрите за третман на зависности	Јули – август 2021	Решение за формирање на работна група Одржан конститутивен состанок на работната група	Нема фискални импликации
1.2.1.2	Спроведување процена на постојната состојба на примена на постојните стандарди за квалитет за третман	Работна група за изработка на национални стандарди за квалитет на третман	Септември - октомври 2021	Извештај од спроведената процена за примена на постојните стандарди за квалитет на третман	60.000 МКД (средства за десет експертски дена за подготовка на процената) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.2.1.3	Подготовка на национални стандарди за квалитет на третман врз основа на спроведената процена на примена на постојните стандарди	Работна група за изработка на национални стандарди за квалитет на третман	Ноември – декември 2021	Одржани најмалку две консултативни работилници и добиени придонеси (писмени и усни) од релевантните институции, како што се: МЗ, Одделение за третман, медицински факултети, ГО, здруженија на лекари итн.	49.500 МКД (24.750 МКД по работилница средства за експерти, работни материјали). Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.2.1.4	Организирање на работна средба за финализација на националните стандарди за квалитет на третман, врз основа на консултативниот процес	Работна група за изработка на национални стандарди за квалитет на третман	Јануари – февруари 2022	Финални национални предлог-стандарди за квалитет на третман со протоколи за примена	24.750 МКД по работилница (средства за експерти, работни материјали). Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.2.1.5	Усвојување и објавување на национални стандарди за квалитет на третман	Влада на РСМ	Март – јуни 2022	Одлука за усвоени национални стандарди за квалитет на третман Националните стандарди се објавени во јавно службено гласило	Нема фискални импликации
1.2.1.6	Континуирани обуки на здравствени работници – лекари, психијатри за примена на национални стандарди за квалитет на третман кај лица кои употребуваат супстанции	МЗ	Јули – декември 2021 Декември 2023	Две обуки годишно со опфат од 30 професионалци по обука	572.000 МКД (една обука опфаќа 15 лица. Значи, вкупно осум групи за обука по 15 лица во текот на две години)? Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

Очекуван исход 1.2.2: Законската регулатива од областа на здравствената заштита обезбедува соодветен третман за секој корисник

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
1.2.2.1	Формирање на работна група за ревизија на подзаконски акт (правилник) за квалитет на сооднос на број на корисници по лекар/лекарски тим	МЗ	Јули 2021	Одлука за формирање на работна група Одржан конститутивен состанок на работната група	Нема фискални импликации
1.2.2.2	Подготовка на предлог-текст на подзаконски акт (правилник) за сооднос на број на корисници по лекар/лекарски тим согласно практиките на ЕУ	Работна група за подготовка на подзаконски акт (правилник) за квалитет на сооднос на број на корисници по лекар/лекарски тим	Септември 2021	Подзаконски нацрт-акт (правилник) со вклучени дополнителни одредби за зајакната имплементација и одредби за финансиска мотивација на лекарите	Нема фискални импликации Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.2.2.3	Организирање на консултативен процес за финализирање на подзаконскиот акт	Работна група за подготовка на подзаконски акт (правилник) за квалитет на сооднос на број на корисници по лекар/лекарски тим	Октомври 2021	Добиени придонеси (усни и писмени) од страна на институциите во врска со подзаконскиот нацрт-акт	Нема фискални импликации
1.2.2.4	Усвојување на подзаконски акт (правилникот)	МЗ	Декември 2021	Одлука за усвојување на правилникот Правилникот е објавен во службено гласило	Нема фискални импликации
1.2.2.5	Анализа на состојбите за примена на правилникот за простор, опрема и кадар на ЦПТЗД	МЗ	Декември 2021	Публикуван извештај со препораки	Нема фискални импликации

Очекуван исход 1.2.3: Достапни и адаптирани програми и протоколи за третман на зависности базирани на стандарди и засновани на докази за потребите на ЛКУД, како и програми за лекување болести на зависност со примена на медицински канабис

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
------------	------------	----------------------	--------------------------------	-----------------------	-------------------------------

1.2.3.1	Усвојување на подготвената програма и протоколи за третман на зависности за деца	МЗ	Јануари – јуни 2022	Одлука за усвојување на програмата за третман на зависности за деца	Нема фискални импликации
1.2.3.2	Подготовка и усвојување програми и протоколи за третман на нарушувања од употреба на стимуланси	МЗ (работна група), ИЈЗ	Јануари – јуни 2022	Подготвени програми за третман на нарушувања од употреба на стимуланси Одлука за усвојување на програмите	Нема фискални импликации
1.2.3.3	Подготовка и усвојување програма и протоколи за третман на зависности за жени	МЗ (работна група), ИЈЗ	Јули – декември 2022	Подготвена програма за третман на зависности кај жени Одлука за усвојување програма за третман на зависности кај жени	Нема фискални импликации
1.2.3.4	Подготовка и усвојување програма и протокол за третман на нарушувања од употреба на канабис	МЗ (работна група), ИЈЗ	Јануари – јуни 2022	Подготвена програма за третман на нарушувања од употреба на канабис Одлука за усвојување на програма за третман на нарушувања од употреба на канабис	Нема фискални импликации
1.2.3.5	Спроведување на континуирана обука на здравствениот кадар кој работи во програмите за примена на адаптираните програми за третман на зависности: – деца – нарушување од употреба на стимуланси – жени – канабис	МЗ, ИЈЗ	Јануари – декември 2023	Две обуки во текот на 2023 година за 30 професионалци по обука (15 лекари, десет социјални и психолози, пет медицински сестри)	286.000 МКД (една обука опфаќа 15 лица. Значи, вкупно четири групи за обука по 15 лица во текот на 2023) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
1.2.3.6	Дополнување и проширување на листата на болести што се лекуваат со канабис за медицинска употреба во ЗЗЗ и во Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции	МЗ	Јануари 2022	Листата на болести е комплетирана со болести што се лекуваат со канабис за медицинска употреба	Нема фискални импликации
1.2.3.7	Подготовка и усвојување програма за едукација на здравствениот кадар за примена на медицинскиот канабис во третман на болестите што се на листата на болести што се лекуваат од канабис	МЗ	Март – јуни 2022	Подготвена програма за едукација на здравствениот кадар за примена на канабис за медицинска употреба во лекување болести на листата од болести Одлука за усвојување програма за обука	Нема фискални импликации

1.2.3.8	Спроведување обука за здравствени работници за примена на медицински канабис (психијатри, онколози, инфектолози, интернисти, педијатри, невролози)	МЗ	Јуни – декември 2022	Спроведени шест обуки Обучени 180 здравствени работници (психијатри, онколози, инфектолози, интернисти, педијатри, невролози)	Нема фискални импликации?
---------	--	----	----------------------	--	---------------------------

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 1.3: ПРОГРАМИТЕ ЗА НАМАЛУВАЊЕ ШТЕТИ СЕ ПОДОБРЕНИ, ОДРЖЛИВИ И ПРИСПОСОБЕНИ КОН ПОТРЕБИТЕ НА КОРИСНИЦИТЕ

Очекувани исходи 1.3.1: Законската регулатива од областа на здравствената и социјалната заштита ги препознава ПНШ кои се базирани на стандарди и нормативи за квалитет и ГО како даватели на услуги во рамките на ПНШ

Реден Број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
1.3.1.1	Мапирање на граѓанските организации кои спроведуваат ПНШ и процена на нивните капацитети за давање услуги	ГО МЗ МТСП ЦСДЗД	Јуни – декември 2021	Извештај од спроведеното мапирање и процена на капацитети на ГО кои спроведуваат ПНШ	Нема фискални импликации
1.3.1.2	Формирање на работна група за подготовка на законски измени за препознавање на ГО како даватели на услуги, вклучувајќи и ПНШ	МЗ МП ГО ЦСДЗД	Септември 2021	Одлука за формирање на работна група со која се предвидува и ГО да бидат дел од работната група Одржан конститутивен состанок на работната група	Нема фискални импликации
1.3.1.3	Подготовка на законски измени за препознавање на ПНШ во согласност со практиките на ЕУ, како и ГО како даватели на услуги	Работна група за измена на 333	Септември-декември 2021	Предлог за законски измени за препознавање на ПНШ	Нема фискални импликации
1.3.1.4	Усвојување на предложените законски измени	Собрание на РСМ	Март 2022	Одлука за измена и дополнување на Законот за дроги и психотропни супстанции?	Нема фискални импликации
1.3.1.5	Јакнење на капацитетите на ГО за давање услуги на ЛКУД	МЗ, МТСП, ГО	2021-2023	Учество на двајца претставници од ГО на две обуки годишно	49.500 МКД (24.750 МКД по работилница средства за експерти, работни материјали). Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

1.3.1.6	Подготовка на финансиска конструкција за поддршка на ПНШ и услугите што ги даваат ГО на годишно ниво	МЗ МТСП Локална самоуправа Град Скопје ГО	Јуни – септември 2022 Јуни – септември 2023	Изготвен буџет за финансирање на ПНШ и услугите што ги даваат ГО на годишно ниво на национално ниво и на ниво на локални самоуправи	Нема фискални импликации
1.3.1.7	Објавување на јавен конкурс за доделување средства на здруженија и приватни даватели на социјални услуги, за давање на социјална услуга согласно Закон за социјална заштита	МТСП	Ноември 2021 – декември 2023	Склучени управни договори за реализацијата на доделените средства за обезбедување на социјална услуга	Нема фискални импликации

Очекуван исход 1.3.2: Достапни и пристапни ПНШ адаптирани според потребите на ЛКУД

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
1.3.2.1	Континуирано спроведување на активностите на постојните 13 програми за намалување штети	ГО МЗ	Континуирано 2021-2023	Опфаќање на 4.500 луѓе кои употребуваат дроги	21.500.000 МКД годишно, кои од 2018 редовно се планираат во буџетот на МЗ
1.3.2.2	Подготовка и усвојување програма за стари лица	ГО МЗ МТСП ЦСДЗД	Јануари – март 2022	Подготвена ПНШ за стари лица Одлука за усвојување на програмата	Нема фискални импликации
1.3.2.3	Подготовка и усвојување програма за НШ од НПС	ГО МЗ ЦСДЗД	Април – јуни 2022	Подготвена програма за НШ од НПС Одлука за усвојување на програмата	Нема фискални импликации
1.3.2.4	Подготовка и усвојување програми за жени и трансродови личности	ГО МЗ МТСП ЦСДЗД	Јули – септември 2022	Подготвена програма за жени и трансродови личности Одлука за усвојување на програмата	Нема фискални импликации
1.3.2.5	Подготовка и усвојување програма за соби за безбедно инјектирање (Врска со точка 2.1.2.1)	ГО МЗ МТСП ЦСДЗД	Јануари – март 2023	Подготвена програма и овозможена законска основа за нивно отворање	Нема фискални импликации
1.3.2.6	Подготовка на протоколи за новите програми за НШ за стари лица, НПС, жени и трансродови лица	МЗ ГО	Октомври – декември 2022	Изготвени протоколи за спроведување на соодветни ПНШ	Нема фискални импликации

13.2.7	Спроведување на континуирани обуки на ГО за спроведување на новите програми за: – стари лица – НПС – жени и трансродови лица – соби за инјектирање	ГО МЗ	Јануари – декември 2023	Спроведени четири модули за обука (еден модул за програма) Обучени 15 луѓе за секоја програма посебно Вкупно 60 луѓе	214.500 МКД (за четири обуки по 15 лица во текот на 2023)
--------	--	----------	-------------------------	--	---

Стратешка цел 14: Подобрен пристап на ЛКУД до социјални услуги на локално ниво

Очекувани исходи 14.1: Давателите на социјални услуги на локално ниво располагаат со соодветни капацитети за испорака на услугите

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
14.1.1	Промоција на критериуми и постапки за лиценцирање субјекти за давање услуги на ЛКУД	МТСП	Јуни – декември 2021	Одржани локални промоции Критериумите и постапките се објавени на интернет-страница на МТСП ГО се запознаени со постојните критериуми и постапки за лиценцирање	Нема фискални импликации
14.1.2	Организирање средби со ЕЛС за проценка и подигнување на интересот за поддршка на даватели на услуги	МТСП Град Скопје ЕЛС	Јуни – декември 2021	Активно вклучување на ЕЛС во давање поддршка и подигнување на свеста кај давателите на услуги на локално ниво	Нема фискални импликации
14.1.3	Јакнење на капацитетите на локални субјекти за давање услуги согласно предвидените критериуми	МТСП ГО на локално ниво	Јануари 2022 – декември 2023	Обучени најмалку 20 ГО за давање услуги согласно критериумите	24.750 МКД по работилница (средства за експерти, работни материјали). Извор на средства: релевантните институции и/или донатори.
14.1.4	Развивање и примена на систем за следење на резултатите од испораката на социјални услуги на ЕЛС	МТСП	Октомври – декември 2021	Извештај за постигнати резултати од испорачаните социјални услуги на локално ниво	Нема фискални импликации

Очекуван исход 14.2 Развиена мрежа на лиценцирани даватели на услуги на локално ниво

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
------------	------------	----------------------	--------------------------------	-----------------------	-------------------------------

14.2.1	Воспоставување и ажурирање на база на податоци со даватели на услуги	МТСП	2021-2023	Воспоставена електронска база со профил на давателите на социјални услуги	180.000 МКД (средно комплексно софтверско решение – дата-база) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори.
14.2.2	Континуирано лицензирање и обезбедување на техничка поддршка на даватели на услуги	МТСП	2021-2023	Издадени лиценци на давателите на услуги	Нема фискални импликации
14.2.3	Одржување на регионални и национални координативни средби со даватели на услуги	МТСП Даватели на услуги	Ноември 2021 – ноември 2023	Идентификувани резултати од испораката на социјални услуги, предизвици и научени лекции	50.000 МКД за две средби. Извор на средства: релевантните институции и/или донатори.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 2: НАМАЛУВАЊЕ НА ПОНУДАТА НА ДРОГИ

Стратешка цел 2.1:

Подобрена примена на законската регулатива од кривичната област што се однесува на санкционирање на сторителите на кривични дела поврзано со недозволена трговија на дроги

Очекувани исходи 2.1.1:

Законската регулатива обезбедува задолжително спроведување на финансиски истраги кон сторителите на потешки кривични дела од областа на нелегална трговија со дрога

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.1.1.1	Идентификување на недостатоците на законска регулатива поврзана со ефикасно спроведување на финансиски истраги, постапки за замрзнување и заплена на движен и недвижен имот за кривични дела од областа на НТД	МП МФ Меѓуресорска комисија	Јуни – декември 2022	Подготвен предлог за измени на законската регулатива (Закон за кривична постапка, Закон за финансиска полиција и Кривичен законик) и усвоени измени на законската регулатива	Нема фискални импликации
2.1.1.2	Следење на практичната примена на одредбите за финансиски истраги, замрзнување и заплена на движен и недвижен имот, во постапките поврзани со недозволена трговија со дроги	МВР, МФ – финансиска полиција – преку ОЈО Меѓуресорска комисија	Јули 2022 – декември 2023	Број на реализирани истраги Број и вид на замрзнат и заплениот движен и недвижен имот	Нема фискални импликации

**Очекуван исход 2.1.2: Подобрена политика на казнивост и извршување санкции за дела за
недозволена трговија со дрога**

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
21.2.1	Подготовка на анализа и препораки за измена и дополнување на член 215 од КЗ (Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори) Подготовка на анализа и препораки за измена и дополнување на член 216 од КЗ	МП – работна група за кривично право	Јуни – декември 2021	Усвоени измени и дополнувања на член 215 и 216 од КЗ	Нема фискални импликации
21.2.2	Ревизија на одлуките за избор на казнено-поправни установи, каде што сторителите на кривични дела ги извршуваат своите казни	МП Управа за извршување санкции	Декември 2023	Ревидирани решенија на УИС за избор на КПУ, каде што сторителите на кривични дела поврзани со НТД ќе ги извршуваат досудените казни	Нема фискални импликации
21.2.3	Мониторинг на имплементација на законски одредби поврзани со недозволена трговија со дроги	ГО, независни експерти, Меѓуресорска комисија	Август 2022 – декември 2023	Подготвена методологија за мониторинг Подготвени мониторинг-извештаи со препораки за примената на изменетите и дополнети законски одредби	60.000 МКД (десет експертски дена за подготовка на методологија) 120.000 МКД (два мониторинг-извештаи по еден годишно) Извори на средства: донатори

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 2.2: ПОДОБРЕНА ФУНКЦИОНАЛНОСТ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ШТО СЕ ЗАДОЛЖЕНИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА НЕЛЕГАЛНА ТРГОВИЈА СО ДРОГА

Очекувани исходи 2.2.1: Зајакнати материјално-технички капацитети во согласност со потребите и современите трендови за спречување на нелегална трговија со дрога

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.2.1.1	Процена за набавка на потребна техничка опрема, возила и други средства неопходни за работа во МВР и Царинска управа	МВР, Царинска управа	Јуни – октомври 2021	Подготвена писмена процена за набавка на потребна техничка опрема со усвоен план	90.000 МКД (15 експертски дена за комплексна процена) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

2.2.1.2	Набавка на возила, техничка опрема, брзи тестови	МВР, Царинска управа	2022-2023 година	Подобрена техничка опременост со возила, техничка опрема, брзи тестови	Во рамките на буџетот на МВР и ЦУ Финансиските средства ќе бидат утврдени по направената процена на потребите
2.2.1.3	Набавка на фиберскопи и бустери	МВР, Царинска управа	2022-2023 година	Подобрена техничка опременост со фиберскопи и бустери	Финансиските средства ќе бидат утврдени по направената процена на потребите. Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
2.2.1.4	Инсталирање скенери на одредени гранични премини согласно процената и потребите	Царинска управа	2022-2023 година	Подобрена техничка опременост на граничните премини	Финансиските средства ќе бидат утврдени по направената процена на потребите. Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

Очекуван исход 2.2.2: Зајакнати кадровски капацитети согласно потребите и систематизацијата на работни позиции и места

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.2.2.1	Спроведување анализа на потреби за јакнење капацитети на постојниот кадар задолжен за НТД согласно систематизацијата	МВР, Царинска управа, Финансиска полиција	Јуни – септември 2021	Изготвена анализа согласно систематизацијата за број на вработени согласно потребите за постојниот кадар	Нема фискални импликации
2.2.2.2	Подготовка на програма за јакнење капацитети	МВР, Царинска управа	Септември – декември 2021	Изготвена програма за зајакнување капацитети	Нема фискални импликации
2.2.2.3	Организирање обуки и работилници за поефикасно детектирање на НТ со дроги со фокус на граничните премини	МВР, Царинска управа	Јануари 2022 – декември 2023	Најмалку половина од кадарот е опфатен со предвидените обуки согласно потребите	Нема фискални импликации
2.2.2.4	Спроведување процес на менторство помеѓу кадар задолжен за НТД	МВР, Царинска управа, Финансиска полиција	Јануари 2022 – декември 2023	Извештај од спроведено менторство со постигнати резултати и препораки	Нема фискални импликации

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 2.3: ПОДОБРЕНИ ПРАКТИКИ НА КОМУНИКАЦИЈА И РАЗМЕНА НА ИНФОРМАЦИИ МЕЃУ ИНСТИТУЦИИТЕ ЗАДОЛЖЕНИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА НЕДОЗВОЛЕНА ТРГОВИЈА СО ДРОГА

Очекувани исходи 2.3.1: Актуелните прописи обезбедуваат системска комуникација и координација за разменување информации помеѓу институциите задолжени за спречување на недозволена трговија со дрога

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.3.1.1	Усогласување со европската регулатива во однос на обезбедување на меѓусекторска комуникација (интероперабилност)	МП, МИОА, СЕП, МВР, Царинска управа, Финансиска полиција, ОЈО	Јуни 2021 – декември 2023	Предлози за активности и измени на законската регулатива за подобрување на меѓусекторската комуникација во согласност со законодавството на ЕУ	Нема фискални импликации
2.3.1.2	Воспоставување на разузнавачки и истражни тимови од меѓународен карактер преку континуирано учество во регионалните и меѓународните платформи за размена на податоци и информации преку активни и ефикасни мрежи и офицери за врска (INTERPOL, EUROPOL, SELEC, DEA и др.)	МВР, Царинска управа, Финансиска полиција, ОЈО	Јуни 2021 – декември 2023	Формирани функционални разузнавачки и истражни тимови од меѓународен карактер (JIT – Joint investigate teams) кои придонесуваат кон намалување на ТД на меѓународен и национален план	Нема фискални импликации
2.3.1.3	Воспоставување механизам за размена на разузнавачки информации на регионално и меѓународно ниво	МВР, Царинска управа, Финансиска полиција, ОЈО	Јуни 2021 – декември 2023	Функционален механизам за спроведување на заеднички истражни дејства и размена на разузнавачки информации	Финансиските средства ќе бидат утврдени согласно потребите од соодветните институции. Извор на средства: релевантните институции и/или донатори

Очекуван исход 2.3.2: Воспоставена заедничка база на податоци во институциите задолжени за спречување на нелегална трговија со дрога

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.3.2.1	Воспоставување и примена на систем за брза размена на информации помеѓу институции во однос на сомнителни нарачки и можни нелегални трансакции со цел спречување и откривање на нелегален транспорт на дроги, прекурзори и психотропни супстанции	МВР, Царинска управа, Финансиска полиција, ОЈО	Декември 2021 – декември 2023	Инсталиран софтверски систем за податоци Обучен кадар за администрирање, внесување и ажурирање податоци Редовно ажурирана база на податоци	1.200.000 МКД (комплексно софтверско решение) Извори на средства: донатори

Очекуван исход 2.3.3: Функционални механизми за континуирана примена на правилници и протоколи за координација во секојдневното работење

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
2.3.3.1	Формирање на мултисекторски тим за размена на информации за поефикасна борба со недозволената трговија со дроги	ОЈО, МВР, Царинска управа, Финансиска полиција	Септември – декември 2021	Формиран мултисекторски тим со претставници од ОЈО, МВР, Царина и Финансиска полиција	Нема фискални импликации
2.3.3.2	Одржување на редовна координација преку директни состаноци, обезбедувајќи тајност и доверливост	ОЈО, МВР, Царинска управа, Финансиска полиција	Јануари 2022 – декември 2023	Одржана најмалку една координативна средба помеѓу овие институции согласно потребите	Нема фискални импликации

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 3: ПОНАТАМОШЕН РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА КООРДИНАЦИЈАТА И КОМУНИКАЦИЈАТА ПОМЕЃУ НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ СОГЛАСНО ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ И СТАНДАРДИТЕ

Стратешка цел 3.1:

Зајакната функционалност на системот за управување со политиките за дроги

Очекувани исходи 3.1.1:

Меѓуресорската комисија утврдува и застапува препораки базирани врз истражувања и докази до донесувачите на одлуки

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.1.1.1	Подготвување план за организирање средби и настани за утврдување потреби за изменување и дополнување на законската регулатива	Меѓуресорска комисија, ИЈЗ	Јануари – декември 2022	Подготвен план за организирање средби и настани Подготвени извештаи и заклучоци од реализирани консултативни средби и настани	Нема фискални импликации
3.1.1.2	Процена на потребни законски измени и дополнувања во согласност со консултациите и редовната работа	Меѓуресорска комисија, ИЈЗ	Јануари – декември 2022	Подготвена анализа за потребни законски измени согласно консултациите	60.000 МКД (средства за десет експертски дена за процената). Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
3.1.1.3	Подготовка и усвојување план за застапување на предлог-препораките за законски измени	Меѓуресорска комисија, ИЈЗ	Ноември 2021 – декември 2022	Усвоен план за застапување на препораките	Нема фискални импликации
3.1.1.4	Подготовка и достава на анализи и заклучоци за измени на законска регулатива до релевантни институции	Меѓуресорска комисија, ИЈЗ	Јануари – март 2023	Публикување извештаи и заклучоци од консултативни средби и нивно претставување и презентирање до институциите	Нема фискални импликации
3.1.1.5	Усвојување на предложените законски измени	Собрание	Декември 2023	Усвоени законски измени	Нема фискални импликации

Очекуван исход 3.1.2: Подобрена кадровска екипираност, знаења и вештини за примена на политиките за дроги на Центарот за следење на дрога и зависности од дрога во рамките на Секторот за хемикалии и контролирани супстанции при МЗ, како и во надлежните институции во областа на дроги

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.1.2.1	Процена на потребите за нови вработувања во ЦСДЗД	Министерство за здравство	Септември-декември 2021	Подготвена функционална анализа Подготвен извештај/ аналитичка процена за нови вработувања	Нема фискални импликации
3.1.2.2	Процена на потребата за градење капацитети кај постојниот кадар	Министерство за здравство	Јануари – март 2022	Подготвена методологија за процена Извештај од спроведената процена на потребите за обука	150.000 МКД (средства за десет дена надворешни експерти) Извори на средства: ЕМЦДДА, УНОДЦ, донатори
3.1.2.3	Подготовка на програма за обуки, како и стручни материјали (прирачници и упатства)	Работна група формирана од министерот за здравство	Март – мај 2022	Подготвена програма и придружни материјали за обуки Испечатени сто прирачници	25.000 МКД (сто прирачници по 250 МКД од копија) Извори на средства: ЕМЦДДА, УНОДЦ, други донатори
3.1.2.4	Вградување на програмата за обука во годишните програми на релевантните институции	Министерството за здравство и сите институции што се вклучени во меѓуресорската комисија и дејствуваат на проблематиката со дроги	Јуни – октомври 2022	Годишните програми на институциите што покриваат прашања од областа на дрогите вклучуваат и активности за обука и градење капацитет на вработените	Нема фискални импликации
3.2.1.5	Спроведување на континуирана обука на постојан и нов кадар во клучните институции	Министерството за здравство и сите институции што се вклучени во меѓуресорската комисија и дејствуваат на проблематиката со дроги	Јануари – декември 2023	Спроведени најмалку две обуки на ниво на институција годишно	Нема фискални импликации

Очекуван исход 3.1.3: Воведени функционални механизми за следење на спроведувањето на стратегијата и акциските планови

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
------------	------------	----------------------	--------------------------------	-----------------------	-------------------------------

3.1.3.1	Подготовка и усвојување систем за следење и евалуација на реализацијата на стратегијата со изготвување образец за известување од страна на надлежните институции	Министерство за здравство, ЦСДЗД, ИЈЗ	Септември – декември 2022	Подготвен систем за следење и евалуација со придружни обрасци Подготвено софтверско решение за системот за следење на реализацијата на Стратегијата Усвојување на системот од МЗ и негово интегрирање во работата на сите институции од областа на дрогите	Извори на средства: ЕМЦДДА, УНОДЦ, други донатори
3.1.3.2	Прибирање податоци за спроведување на стратегијата и Акцискиот план за спроведување на стратегијата за дроги	Министерство за здравство, ЦСДЗД, ИЈЗ	Јануари – март 2022 Јануари – март 2023	Реализирани активности согласно динамиката предвидена во Акцискиот план	Нема фискални импликации
3.1.3.3	Подготовка на годишни извештаи за реализација на стратегијата и акциските планови	Сите клучни институции	Јануари – март 2022 Јануари – март 2023	Редовни годишни извештаи доставени до Меѓуресорската комисија од страна на институциите со рок до април во тековната година за претходната година	Нема фискални импликации
3.1.3.4	Спроведување на надворешна процесна евалуација за ефектите од Стратегијата за дроги	ЦСДЗД и сите клучни институции	Мај – декември 2023	Евалуациски извештај со наоди за среднорочните ефекти од стратегијата и АП за дроги Препораки за приспособувања и промени за идниот плански период	150.000 МКД (за десет дена евалуација од надворешни експерти) Извори на средства: ЕМЦДДА, донатори

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 3.2: ПОДОБРЕН КВАЛИТЕТ НА СИСТЕМОТ ЗА ИЗВЕСТУВАЊЕ ДО РЕЛЕВАНТНИТЕ НАЦИОНАЛНИ И МЕЃУНАРОДНИ ИНСТИТУЦИИ И ЈАВНОСТА

Очекувани исходи 3.2.1: Воспоставен функционален систем за известување кон ЕМЦДДА и релевантните меѓународни институции базиран на релевантни информации и податоци и усогласен со стандардите за известување

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.2.1.1	Развивање на стандардизирана форма на годишно известување до ЕМЦДДА	МЗ Меѓуресорска комисија, ЦСДЗД	Септември – декември 2022	Подготвен образец за известување до ЕМЦДДА на годишно ниво согласно бараните показатели и податоците што се собираат на национално ниво	Нема фискални импликации

3.2.1.2	Подготовка на регистар за болести на зависности	МЗ, Управа за електронско здравство, ИЈЗ, ЦСДЗД	Септември – декември 2021	Подготвен електронски регистар на болести на зависност и инкорпориран во системот „Мој термин“	Извор на средства: релевантните институции и/или донатори ТАИЕХ, програма на ЕУ
3.2.1.3	Прибирање и анализа на податоци за потребите на меѓународни студии и национални истражувања (ЕСПАД и др., студии, национални процени, истражувања)	ИЈЗ, ЦСДЗД, Меѓународни институции	Јуни 2021 – декември 2023	Редовна подготовка на извештаи согласно меѓународните барања (ЕСПАД, ГПС-студија, Национална процена на популацијата и сл.)	Извор на средства: релевантните институции и/или донатори ЕМЦДДА, ИЈЗ
3.2.1.4	Подготовка и дисеминација на национален извештај за дроги до меѓународни релевантни субјекти	ЦСДЗД	Април – мај секоја втора година	Националниот извештај за дроги редовно се доставува до меѓународни релевантни субјекти	Нема фискални импликации

Очекуван исход 3.2.2: Достапни ажурирани и релевантни информации за проблематиката и политиките на дроги на национално ниво

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.2.2.1	Креирање интернет-страница со лесно достапни податоци од областа на дроги и нејзино редовно ажурирање	МЗ ЦСДЗД	Јули – декември 2022, 2023	Функционална интернет-страница со ажурирани податоци согласно доставените извештаи од институциите	80.000 МКД (изработка и одржување за две години) Извори на средства: МЗ
3.2.2.2	Развивање на сумарни извештаи и инфографици за ефикасна презентација на податоци	МЗ ИЈЗ ГО ЦСДЗД	Септември 2021 – декември 2023	Развиени алатки за комуникација на наоди и информации од областа на дрогите со експертите и пошироката јавност	48.000 МКД (осум промотивни продукти за две години) Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
3.2.2.3	Организирање на јавни настани за промоција на извештаи за дроги на национално ниво	МЗ, сите клучни институции	Континуирано	Најмалку два настани на годишно ниво	Нема фискални импликации

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 3.3: ЗГОЛЕМЕНИ ФИНАНСИСКИ РЕСУРСИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПОЛИТИКИТЕ И ПРОГРАМИТЕ ЗА ДРОГИ

Очекувани исходи 3.3.1: Зајакната соработка на институциите и граѓанскиот сектор и координиран пристап при прибирање фондови

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.3.1.1	Организирање на работни средби за подготовка на план за прибирање на финансиски средства од донатори	Меѓуресурска комисија со другите засегнати институции	Јануари – јуни 2022	Подготвен план за прибирање средства од донатори	Нема фискални импликации

3.3.1.2	Организирање состаноци со донатори за претставување на стратегијата и акциските планови	Меѓуресорска комисија со другите засегнати институции	Јули 2022 – декември 2023	Подготвена листа на донатори до кои се планира да се пристапи Опфат преку состаноци на најмалку половина од донаторите на листата во текот на тригодишниот период за спроведување на акцискиот план Позитивен одговор за финансирање активности во стратегијата и акцискиот план од 30 % од опфатените донатори	Нема фискални импликации
3.3.1.3	Подготовка на заеднички предлог-проекти поврзани со Стратегијата за дроги	Меѓуресорска комисија со другите засегнати институции, ГО	Јули 2022 – декември 2023	Подготвени предлози за финансирање до сите донатори на листата	Нема фискални импликации

Очекуван исход 3.3.2: Зголемена можности за пристап до фондови од меѓународни организации, јавниот буџет на локално ниво, приватниот сектор и индивидуалци

Реден број	Активности	Одговорни институции	Месец и година на спроведување	Краткорочни резултати	Проценети фискални импликации
3.3.2.1	Подготовка на план за обезбедување средства во буџетот на ЕЛС	ЦСДЗД во соработка со Град Скопје, ГО и други ЕЛС	Јануари – јуни 2022	Подготвен план за пристап до ЕЛС и обезбедување дел во буџетот на ЕЛС за финансирање на Акцискиот план и Стратегијата	Нема фискални импликации
3.3.2.2	Формирање тим за прибирање средства од ЕЛС	ЦСДЗД во соработка со Град Скопје, ГО и други ЕЛС	Мај – јуни 2022	Назначени членови во тимот по предлог на надлежните институции	Нема фискални импликации
3.3.2.3	Одржување на јавни настани на локално ниво (донаторски саеми, хуманитарни акции, концерти...)	АМС, ГО, Град Скопје, МОН, МЗ	Јули 2022 – декември 2023	Најмалку два јавни настани на локално ниво	600.000 МКД за два јавни настани по институција. Извор на средства: релевантните институции и/или донатори
3.3.2.4	Подготовка на план за обезбедување средства од донатори (ЕУ, ОН, УНОДЦ, СЗО, УНИЦЕФ)	Меѓуресорската комисија	Јануари 2022	Усоен план, доставен до меѓународните организации	Нема фискални импликации

